Rekenkamercommissie BEL

Zicht op de civil society in de BEL-gemeenten

Eindrapport

Uitvoering:
© RadarAdvies, april 2016
Tjerk Kamann & Bob de Levita

Inhoudsopgave

Samenvatting		**4**
1	**Inleiding**	**7**
1.1	Aanleiding voor het onderzoek	7
1.2	Doel van het onderzoek	8
1.3	Vraagstelling	9
1.4	Leeswijzer	10
2	**Methode**	**11**
2.1	Verschillende methodieken om onderzoeksvragen te beantwoorden	11
2.2	Participatieve observaties	12
2.3	Online enquête onder vrijwilligers	14
2.4	Focusgroep-bijeenkomsten	15
3	**Bevindingen**	**17**
3.1	Hoe ziet de ondersteuningsinfrastructuur eruit in de BEL-gemeenten?	17
3.2	Beeld van de *civil society* in de BEL-gemeenten	26
4	**Conclusies & Aanbevelingen**	**43**
4.1	Onderzoeksmethoden	44
4.2	Beantwoording van de onderzoeksvragen	44
4.3	Aanbevelingen	48
Bijlage I. Bestudeerde documenten		**50**
Bijlage II. Geïnterviewde personen		**51**
Bijlage III. De online vragenlijst		**54**
Bijlage IV. Verenigingen die de online vragenlijst hebben doorgestuurd naar hun achterban		**56**

Samenvatting

Middels documentanalyse, diepte-interviews, een online enquête onder vrijwilligers en participatieve observaties in de buurten, is de *civil society* van Blaricum, Eemnes en Laren (BEL-gemeenten) onderzocht.

Preventief voorveld
De BEL-gemeenten willen meer verantwoordelijkheden en taken bij de burgers en het "preventieve voorveld" neerleggen. Het is de bedoeling dat gemeentelijke ondersteuning pas aan de orde komt, als mensen het niet zelf of met hulp kunnen redden. Het preventieve voorveld wordt door de gemeenten gezien als een verzameling van laagdrempelige activiteiten die niet door de overheid, maar door een welzijnsorganisatie en partijen uit de *civil society* worden georganiseerd. Een sterk preventief voorveld zorgt voor minder gemeentelijke maatwerkvoorzieningen en voor signalen over inwoners die het niet redden zonder gemeentelijke ondersteuning. In het onderzoek viel op dat alle drie de BEL-gemeenten aangeven dat het preventieve voorveld belangrijk is. Zij lijken echter te verschillen in hoe dat voorveld ondersteund moet worden. Zo legt de gemeente Laren er meer dan de andere gemeenten nadruk op, dat de gemeente zich er zo min mogelijk mee moet bemoeien.

Ondersteuning
De *civil society* wordt ondersteund door Versa Welzijn. De drie sociale wijkteams in de BEL-gemeenten bevinden zich naar eigen zeggen nog in de opstartfase. In de toekomst kunnen de teams een grotere rol spelen bij het informeren van inwoners, ondersteunen van initiatieven en signaleren en doorgeven van behoeften in de wijk.
De budgetten die de gemeente beschikbaar heeft voor inwonersinitiatieven zijn vooralsnog ongebruikt. Inwoners zijn vaak niet op de hoogte van deze potjes. Burgers krijgen hun informatie voornamelijk via de huis-aan-huisbladen "Hei en Wei" in Blaricum, "de Rotonde" in Eemnes en "Het Larens Journaal" in Laren, de gemeentelijke website(s) en via het sociaal wijkteam.

Stand van zaken overwegend positief
Uit het onderzoek komt een overwegend positief beeld naar voren. De gemeenten hebben een rijk verenigingsleven waar het goed mee lijkt te gaan. Er zijn bloeiende initiatieven en er is geen gebrek aan activiteiten voor jong en oud. De geïnterviewde vrijwilligers zijn tevreden met hun bezigheden en voelen zich gewaardeerd. Echter, een aantal vrijwilligers geeft een onvoldoende aan de manier waarop de gemeente het vrijwilligerswerk ondersteunt. In Eemnes wordt dat minder ervaren dan in de andere gemeenten. De oorzaak van deze ontevredenheid vloeit niet zozeer voort uit negatieve ervaringen met de gemeente, maar lijkt vooral veroorzaakt doordat vrijwilligers "niets merken" van de gemeente en vaak niet weten wat de gemeente doet in deze. Ook zien we dat vrijwilligers beperkt geïnformeerd zijn over bijvoorbeeld de vrijwilligersverzekering en andere ondersteuningsvoorzieningen.

Verenigingen
Tijdens de focusgroep-bijeenkomst in Eemnes bleek de ervaren samenwerking tussen de gemeente en verenigingen positief. In Laren en Blaricum bleek er bij die gemeenten meer afstand als het gaat om hun rol in de *civil society* .

Faciliteren nodig
Bijna alle initiatieven die zijn gezien in het onderzoek, hebben op enig moment ondersteuning nodig gehad. Ofwel in de opstartfase, ofwel om uit te breiden. Dit duidt erop dat de *civil society* vooralsnog niet vanzelf tot stand komt en om actieve ondersteuning van de gemeente vraagt.

Het onderzoek geeft geen concrete aanwijzingen dat er groepen buiten de boot vallen. Wel wordt meermaals de zorg geuit, dat bepaalde problematieken niet gezien worden, dat zich achter de voordeur zorgwekkende zaken afspelen die niet worden opgepikt. Stille armoede bijvoorbeeld, of eenzaamheid of huiselijk geweld.

Dit leidt tot de volgende aanbevelingen:

1. Zorg voor aanscherping doelstellingen

Gemeenteraden: laat de brede doelstellingen uit de Lokale Keuzenota Sociaal Domein om het preventieve voorveld te versterken, uitwerken tot concrete, toetsbare en gemeente-specifieke doelstellingen en stel deze doelstellingen vast op een door de raad te bepalen termijn.

Dat het er positief uitziet in de BEL-gemeenten, betekent niet dat partijen rustig kunnen afwachten tot de *civil society* vanzelf tot stand komt. De gemeente is verantwoordelijk voor het scheppen van deze randvoorwaarden. Door het beleid verder aan te scherpen, samen met het preventieve voorveld, kan de gemeente de *civil society* gericht versterken.

Per gemeente kunnen brede consultaties gehouden worden met alle betrokken partijen: WMO-raden, verenigingen, inwoners en maatschappelijke instellingen. Op deze manier kunnen de gemeenten met de partijen die betrokken zijn bij het preventieve voorveld overleggen over hun wensen en de mogelijkheden van de gemeenten, om te komen tot concrete beleidsvoorstellen om de *civil society* te versterken. Eventueel kunnen raadsleden en/of een raadsbrede werkgroep bij dit proces betrokken worden. Daarmee kan de kaderstellende rol van de raden concreet en inhoudelijk vorm gegeven worden. De concrete doelen kunnen per gemeente verschillen, daar de *civil society* per gemeente verschilt en wellicht per gemeente anders gestimuleerd en ondersteund zal moeten worden.

2. Actief samenwerken aan de *civil society*

Colleges: zorg ervoor dat de spelers in de *civil society* (verenigingen, burgerinitiatieven, kerken, etc.) actief benaderd blijven worden voor gesprekken over hun behoeften en wensen en werk met deze partijen samen om de *civil society* vorm te geven.

Gemeenten noch de partijen in het vrijwilligersveld kunnen alleen de *civil society* draaiende houden. Gemeenten zijn verantwoordelijk voor de, met een moeilijk woord, ondersteuningsinfrastructuur voor vrijwilligerswerk. Dat wil zeggen, gemeenten moeten een goede structuur neerleggen waarop de *civil society* verder kan bouwen. Soms is een beginzetje nodig, soms een langduriger ondersteuning voor initiatieven. Vanuit het preventieve voorveld moeten de signalen komen hoe en waarop zij het best ondersteund

kunnen worden. De partijen in dat voorveld hebben aangegeven bereid te zijn hierover in gesprek te willen gaan en blijven met de gemeenten.

3. Communiceer duidelijker over de rol van de gemeente in de *civil society*

Colleges: zie erop toe dat de communicatie vanuit de gemeenten naar vrijwilligers en verenigingen over de visie en doelstellingen ten aanzien van de *civil society* verbetert.

De gemeenten zullen duidelijker aan inwoners moeten communiceren wat hun rol is en welke ondersteuning zij bieden aan vrijwilligers en initiatieven. Bijvoorbeeld: is er geld/ middelen voor initiatieven van inwoners of verenigingen en zijn er accommodaties beschikbaar, welke procedures zijn er? En, last but not least, wat de gemeenten van de partijen in de *civil society* verwachten.

4.Zorg voor een lijst met burgerinitiatieven

Colleges: zorg ervoor dat er bekendheid wordt gegeven aan burgerinitiatieven, bijvoorbeeld door er een lijst van bij te houden en deze te plaatsen op de gemeentelijke websites en door hierover regelmatig in de lokale media te publiceren.

Door meer bekendheid te geven aan burgerinitiatieven kan de gemeente ervoor zorgen dat meer inwoners gebruikmaken van deze initiatieven. En dat initiatieven elkaar weten te vinden voor eventuele samenwerking of om ervaringen uit te werken.

1 Inleiding

1.1 Aanleiding voor het onderzoek

Toegenomen belang van lokale 'civil society'
Gemeenten bouwen aan een nieuwe werkwijze voor de ondersteuning van inwoners bij het opvoeden, het vinden van werk, het geven van een uitkering en toeslagen en het bieden van zorg aan mensen. Een werkwijze waarin burgers meer worden aangesproken op wat ze zelf en met elkaar kunnen doen. Een werkwijze waarin optimaal gebruik wordt gemaakt van alle voorzieningen in wijk en buurt. Dat moet leiden tot het minder inschakelen van specialisten.

Wat betreft de zorg en ondersteuning in het sociale domein, zien we dat bijna alle gemeenten de volgende indeling gebruiken:

- De nulde lijn: een domein van burgerkracht, waar burgers het vooral zelf en met elkaar regelen (*civil society*);
- De eerste lijn: een domein van algemene voorzieningen en sociale wijkteams die vrij toegankelijk zijn voor burgers;
- De tweede lijn: een domein van specialistische ondersteuning die alleen via verwijzing toegankelijk is voor burgers.

Figuur 1. Meer *civil society*, minder specialistische zorg en ondersteuning.

Gemeenten staan voor de uitdaging om enerzijds meer ruimte te geven aan en sterker in te zetten op het informele steunsysteem rondom inwoners: de *civil society* en anderzijds wanneer nodig nog adequate ondersteuning te bieden aan kwetsbare inwoners die buiten de boot dreigen te vallen. Hierdoor ontstaan er grofweg twee doelgroepen voor het gemeentelijke beleid in het sociale domein:

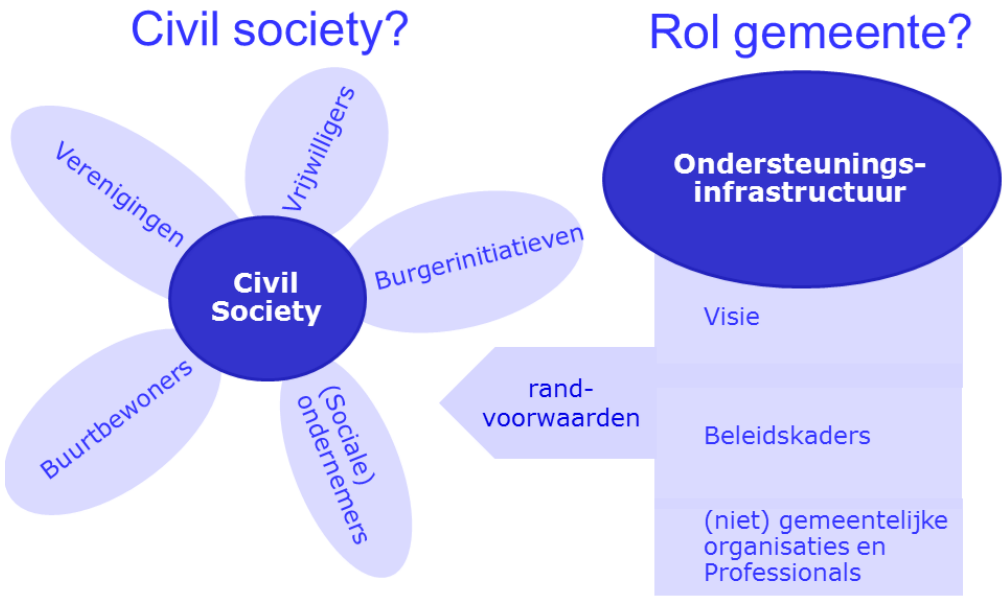
1. Kwetsbare mensen die ondersteuning nodig hebben, zoals mensen zonder (onbetaald of betaald) werk, kwetsbare jongeren en ouderen.
2. Mensen die zich willen inzetten voor andere, meer kwetsbare mensen.

1.2 Doel van het onderzoek

Het onderzoek heeft de volgende hoofdvraag:

Hoe ziet de civil society in de BEL-gemeenten eruit, welke rol speelt de gemeente hierin en hoe kan de gemeente de civil society versterken?

De kracht van de *civil society* en de rol die de gemeenten willen en kunnen spelen in het versterken van deze *civil society* staat centraal. We richten ons met name op voor de gemeenten beïnvloedbare factoren, zodat het onderzoek concrete handvatten voor verbetering biedt: hoe kunnen de gemeenten bijdragen aan randvoorwaarden voor een (nog) sterkere *civil society*?

Figuur 2. Denkkader: mate waarin *civil society* tot bloei komt in huidige ondersteuningsinfrastructuur

In het onderzoek verzamelen we informatie om een beeld te schetsen van (1) hoe het ervoor staat met de lokale *civil society* in Blaricum, Laren en Eemnes (2) wat de gemeenten doen om de *civil society* te ondersteunen en (3) hoe deze gemeentelijke ondersteuning aansluit op de behoeften binnen de *civil society*.

Lokale civil society?
De *civil society* wordt wel gedefinieerd als “de overkoepelende term voor de sfeer van vrijwillige associaties naast de markt en de staat” (Buijs, Dekker & Hooghe, 2009, p. 10). Met lokale *civil society* bedoelen we in dit onderzoek een aantal concrete partijen die informele ondersteuning bieden in aanvulling op wat de gemeenten te bieden hebben. Informele steun die inwoners elkaar bieden in privésfeer binnen het huishouden of als mantelzorger vallen buiten het onderzoek. Ook gemeentelijk beleid ter ondersteuning van bijvoorbeeld vrijwilligers in de zorg en mantelzorgers vallen daarmee buiten het onderzoek. Deze, ook zeer interessante, onderdelen van de *civil society* vergen een geheel eigenstandig

onderzoek. Het gaat om een andere doelgroep en daarmee wordt zou het onderzoek te uitgebreid worden.
In dit onderzoek staan vooral de actieve inwoners centraal die zich als *vrijwilliger* inzetten voor:

- medebewoners,
- scholen,
- verenigingen,
- buurtcentra,
- zorginstellingen,
- en welzijnsinstellingen.

Hieronder verstaan we ook de inwoners die *buiten formeel georganiseerde* verbanden nieuwe initiatieven ontwikkelen door bijvoorbeeld een speeltuin in beheer te nemen, een straatfeest te organiseren of kleding in te zamelen voor vluchtelingen. Of (sport)verenigingen die mensen verbinden of projecten organiseren voor praktische hulp en vriendschap, maatjesprojecten tegen eenzaamheid, boodschappendienst, maaltijdvoorzieningen, om deelname aan de maatschappij te bevorderen en mensen zelfstandig te laten functioneren. Ook (sociale) ondernemers kunnen bijdragen aan de kracht van de *civil society*. Door bijvoorbeeld een bedrijfsruimte of middelen beschikbaar te stellen voor burgerinitiatieven. Denk ook aan verenigingen die door plaatselijke bedrijven gesponsord worden waardoor ze meer kunnen doen.

Rol gemeenten: 'ondersteuningsinfrastructuur'
De randvoorwaarden waarbinnen de *civil society* kan bloeien, noemen we de 'ondersteuningsinfrastructuur'. Om verenigingen optimaal te laten draaien, dienen vraag en aanbod van vrijwilligerswerk elkaar bijvoorbeeld te vinden. De gemeenten kunnen dit met hun vrijwilligersbeleid bevorderen bijvoorbeeld door:

- een vrijwilligerscentrale te faciliteren die optreedt als 'makelaar' in het verbinden van vraag en aanbod;
- bij te dragen aan het motiveren van vrijwilligers, bijvoorbeeld door waardering te uiten voor het verrichten van vrijwilligerswerk, of onkostenvergoedingen te verstrekken;
- initiatieven te subsidiëren;
- inwoners met nieuwe initiatieven de ruimte te geven door belemmerende regelgeving weg te nemen.

1.3 Vraagstelling

Hoofdvraag: Hoe ziet de civil society in de BEL-gemeenten eruit, welke rol speelt de gemeente hierin en hoe kunnen de gemeenten de civil society versterken?

1. Rol gemeenten: hoe ziet de ondersteuningsinfrastructuur eruit?

- Welke rol willen de gemeenten met betrekking tot de *civil society* spelen?
- Hoe wordt uitvoering gegeven aan deze visie?
- Welke gemeentelijke en niet-gemeentelijke '(semi-)professionele' instanties houden zich hiermee bezig?

- Hoe is de informatievoorziening rondom de civil society vanuit de gemeente richting burgers georganiseerd?

2. Beeld civil society: hoe staat de civil society ervoor en hoe waarderen partijen de rollen van de gemeenten?

- Hoe ziet de *civil society* eruit in de BEL-gemeenten en hoe staat deze ervoor?
- In hoeverre werken partijen samen met de gemeenten en hoe wordt deze samenwerking ervaren en gewaardeerd door partijen?
- Welke verbeterpunten noemen partijen voor de rol die de gemeenten spelen in het versterken van de *civil society*?
- In hoeverre zijn er signalen dat er groepen inwoners “buiten de boort vallen”?

3. Welke verbeterpunten komen er naar voren om de aansluiting tussen ondersteuningsinfrastructuur en civil society te vergroten?

1.4 Leeswijzer

In hoofdstuk 2 beschrijven wij de onderzoeksmethode. Hoofdstuk 3 gaat in op de bevindingen. Hoofdstuk 4 sluit af met de conclusies en aanbevelingen voor het versterken van de *civil society* in de BEL-gemeenten. In de bijlagen staat een overzicht van de bestudeerde documenten, geïnterviewde personen, de vragen voor de online enquête onder vrijwilligers en de organisaties die hun achterban hebben benaderd voor de online enquête.

2 Methode

Om de onderzoeksvragen te kunnen beantwoorden, zijn verschillende methodieken ingezet:

1. een analyse van beleidsdocumenten,
2. diepte-interviews met betrokkenen van de gemeenten, maatschappelijke organisaties, initiatiefnemers en (vertegenwoordigers van) inwoners,
3. een online enquête onder vrijwilligers,
4. participatieve observaties in de buurten,
5. drie focusgroep-bijeenkomsten.

In bijlage I is een overzicht opgenomen van de bestudeerde documenten, in bijlage II een overzicht van de geïnterviewde personen, bijlage III bevat de vragen uit de online enquête onder vrijwilligers en in bijlage IV staan de organisaties die hun achterban hebben benaderd voor de online enquête.

In deze sectie zetten we eerst uiteen hoe we elk van de onderzoeksvragen beantwoorden. Vervolgens beschrijven we in meer detail hoe we de online enquête hebben afgenomen, wat de participatieve observaties inhouden en wat de functie van de focusgroepen was.

2.1 Verschillende methodieken om onderzoeksvragen te beantwoorden

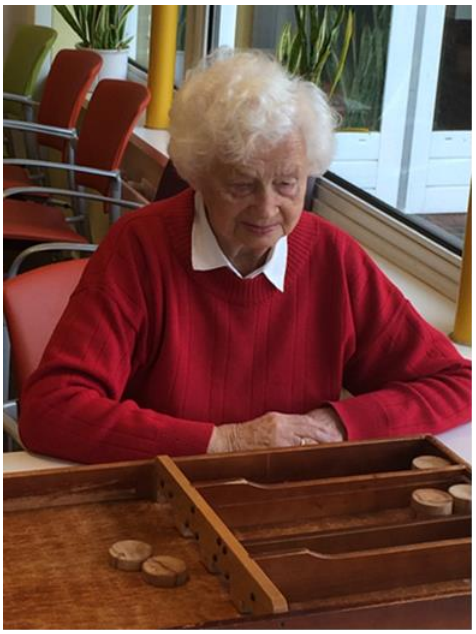
1. Rol gemeenten: hoe ziet de ondersteuningsinfrastructuur eruit?
De rol die de gemeenten pakken om de *civil society* te versterken, is bekeken door beleidsplannen en kaders te bestuderen en bestuurders en betrokken instellingen te interviewen. Hiermee hebben we achterhaald wat de visie is van de gemeente, hoe deze is vertaald naar beleidskaders en hoe deze ten uitvoering wordt gebracht.

2. Beeld civil society: hoe staat de civil society ervoor en hoe waarderen partijen de rol van de gemeenten?
Een beeld van hoe het ervoor staat met de civil society is verkregen door verenigingen en initiatiefnemers te interviewen, door een online enquête af te nemen onder vrijwilligers en door participatieve observaties uit te voeren in de buurten.

3. Aanbevelingen: welke verbeterpunten komen er naar voren om de aansluiting tussen ondersteuningsinfrastructuur en civil society te vergroten?
Tot slot hebben we een beeld gevormd van de mate waarin de ondersteuningsinfrastructuur *aansluit* op de ondersteuningsvragen in de *civil society*. Dit hebben we gedaan door zowel partijen uit de *civil society* als (niet-) gemeentelijke professionals te vragen wat gedaan kan worden om de *civil society* (nog) sterker te maken. Zo ontstaat een gebalanceerd beeld van de rol die de gemeenten willen en kunnen spelen in het versterken van de *civil society*. Ook volgen hieruit concrete handvatten voor verbetering.

2.2 Participatieve observaties

De participatieve observaties zijn gedaan op de 'natuurlijke' ontmoetingsplekken in de buurten van de BEL-gemeenten. Dit zijn in de interviews genoemde voorbeeldplekken waar de *civil society* zichtbaar wordt. In Blaricum waren we in het oude dorp aanwezig bij de dag van de vrijwilliger en hebben we de Malbak in de Bijvanck bezocht. In Laren hebben we het Brinkhuis en het taalcafé in de muziekschool bezocht. In Eemnes zijn de Bongerd (wijkcentrum) en de Hilt (dorpshuis) bezocht.

In de volgende subparagrafen werken we de aanpak van de online enquête en focusgroeps-bijeenkomsten verder uit.

2.3 Online enquête onder vrijwilligers

Doel online enquête
Met een korte online enquête hebben we achtergrond en ervaringen van vrijwilligers in beeld gebracht. Wat zijn de achtergrondkenmerken van de vrijwilligers en zijn er groepen die niet meedoen? Wat voor soort werk doen de vrijwilligers en voor hoeveel uur per week? Zijn ze gemotiveerd dit te blijven doen? In hoeverre zijn ze op de hoogte van de lokale ondersteuningsinfrastructuur en hoe ervaren ze deze?

Respons
Om uitspraken te kunnen doen over de diverse groep vrijwilligers, hebben we organisaties binnen de BEL-gemeenten aangeschreven met de vraag een e-mail met daarin een link naar de online vragenlijst[1] door te sturen naar hun vrijwilligers.[2] Negentien verschillende organisaties hebben de e-mail aan hun vrijwilligers doorgestuurd. In totaal hebben 228 van de 706 benaderde vrijwilligers de vragenlijst ingevuld (respons van 32%).

Vrijwilligers zijn per e-mail uitgenodigd voor deelname aan de enquête via de organisaties waar zij voor werken. Nadeel van de gekozen benadering was dat aan vrijwilligers niet automatisch een herinnering gestuurd kon worden. Hierdoor kon de respons niet verhoogd worden. Onder andere naar aanleiding van opmerkingen tijdens de focusgroep-bijeenkomsten is besloten begin februari 2016 vrijwilligers nogmaals te benaderen. Hierdoor is de respons verdubbeld en worden meer soorten vrijwilligers vertegenwoordigd in de respons.[3] U vindt de vragen van de online enquête onder vrijwilligers in bijlage III.

De respons van geënquêteerde vrijwilligers kan niet gezien worden als representatief voor alle vrijwilligers in de BEL-gemeenten. Het beeld dat we krijgen van vrijwilligers uit de enquête is indicatief. Wel hebben we vertrouwen in de data doordat het beeld dat naar voren kwam uit analyses op basis van de eerste helft van de respondenten (in januari 2016), geheel overeenkomt met de analyses op basis van alle respondenten (in februari 2016).

[1] De online vragenlijst is afgenomen met Survey Monkey
[2] De vrijwilligerscentrale heeft de vragenlijst doorgestuurd. Helaas heeft dit weinig respons opgeleverd.
[3] De antwoorden zijn anoniem verwerkt en geanalyseerd met SPSS en Excel.

2.4 Focusgroep-bijeenkomsten

We hebben in elke gemeente een focusgroep-bijeenkomst gehouden. Het doel van deze bijeenkomsten was de voorlopige bevindingen nader te duiden en de conclusies te bespreken. Uitkomsten van de focusgroepen-bijeenkomsten zijn verwerkt in de eindconclusies en de aanbevelingen.

Voor de focusgroepen zijn per gemeente ongeveer vijftien betrokkenen van gemeente, maatschappelijke instellingen, verenigingen, inwoners en raadsleden uitgenodigd. Tijdens de bijeenkomsten zijn we ingegaan op:

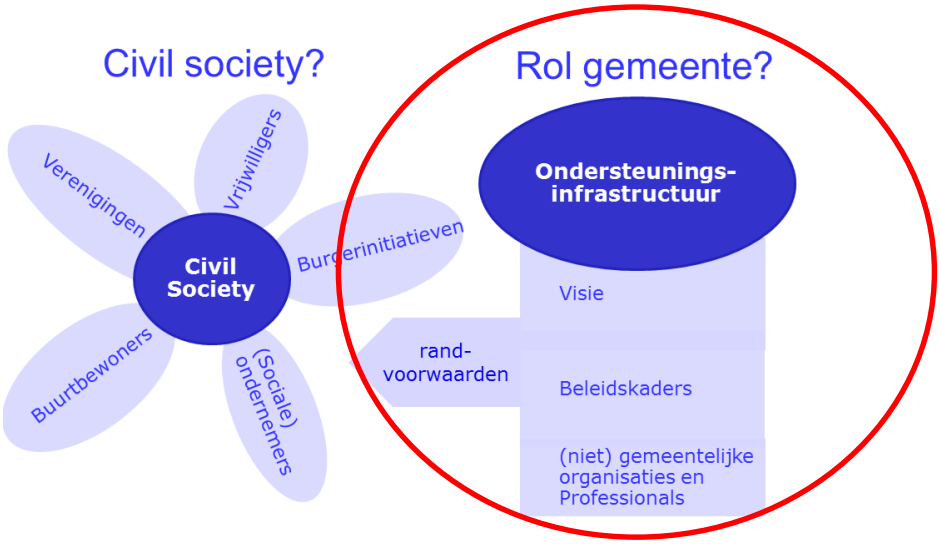
1. de voorlopige bevindingen, vanuit het perspectief van de *civil society*, de gemeenten en andere professionals;
2. wat we kunnen leren uit de bevindingen: hoe kunnen we de *civil society* versterken?
3. reflectie op de voorlopige conclusies & aanbevelingen.

3 Bevindingen

In dit hoofdstuk beschrijven we de bevindingen uit het onderzoek. We gaan achtereenvolgens in op:
1. de rol van de gemeenten in het (verder) versterken van de *civil society*;
2. beeld van de *civil society.*

Voor de beantwoording van de deelvragen van het onderzoek, hebben we ons gebaseerd op de resultaten van documentenanalyse, de interviews, de participerende observatie, de online enquête en de uitkomsten van de focusgroep-bijeenkomsten. We geven telkens, wanneer nodig, aan waarop de bevindingen zijn gebaseerd.
Tevens maken we, wanneer dit relevant is gebleken, onderscheid tussen de verschillende gemeenten uit de BEL Combinatie.

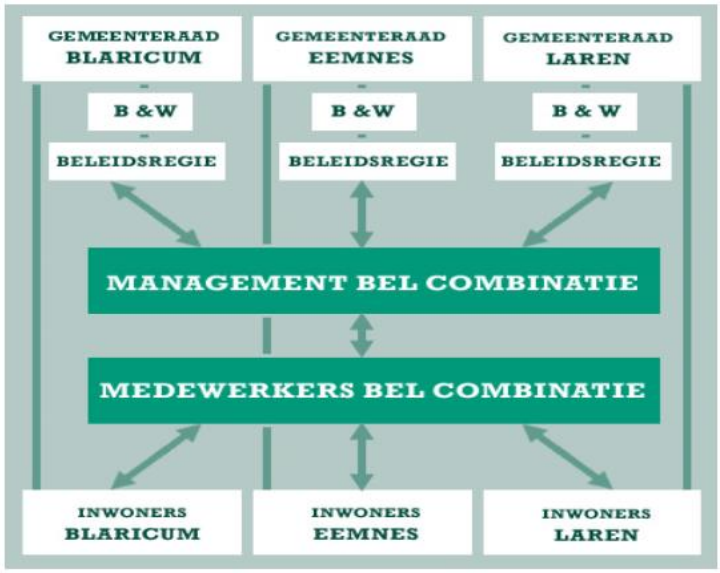
3.1 Hoe ziet de ondersteuningsinfrastructuur eruit in de BEL-gemeenten?

1. Rol gemeenten: hoe ziet de ondersteuningsinfrastructuur eruit?
- Welke rol willen de gemeenten met betrekking tot de *civil society* spelen?
- Hoe wordt uitvoering gegeven aan deze visie?
- Welke gemeentelijke en niet-gemeentelijke '(semi-)professionele' instanties houden zich hiermee bezig?
- Hoe is de informatievoorziening rondom de civil society vanuit de gemeente richting burgers georganiseerd?

De BEL Combinatie

Alvorens we ingaan op hoe deze gemeenten de *civil society* ondersteunen, lichten we de manier waarop Blaricum, Eemnes en Laren zich georganiseerd hebben in het 'BEL-model' toe.

Figuur 3. Het BEL model

Sinds 2008 werken de gemeenten Blaricum, Laren en Eemnes samen in de BEL Combinatie. Hierin blijven de gemeenten zelfstandig en wordt ernaar gestreefd het eigen karakter en de identiteit te behouden. Elke gemeente beschikt over een eigen gemeenteraad en eigen college van B&W. Een vertegenwoordiger uit ieder college vormt samen met de directie van de BEL Combinatie het Dagelijks Bestuur van de BEL Combinatie.
Aan het hoofd van iedere gemeente staat de gemeenteraad. Deze controleert het college van B&W en stelt de kaders. De colleges beschikken over een kleine ambtelijke staf (gemeentesecretaris en beleidsregisseurs) die opdrachten verstrekken aan de ambtelijke organisatie. Deze ambtelijke organisatie is gehuisvest in het gebouw van de BEL Combinatie in Eemnes en levert alle producten en diensten voor de drie gemeenten. Elke BEL-ambtenaar werkt dus voor drie gemeenten.

Elke gemeente heeft een eigen sociaal beleid waarbij gekeken wordt wat er binnen de vier gemeenten gezamenlijk wordt opgepakt en wat specifiek voor die gemeente georganiseerd moet worden. Binnen de gemeenschappelijke regeling SoZaHBEL is het maandelijkse portefeuillehoudersoverleg HBEL leidend. Beleidsvraagstukken worden daar geagendeerd, besproken en vervolgens aan de vier colleges ter besluitvorming voorgelegd. De uitvoering op het terrein van het sociale domein vindt plaats binnen een gemeenschappelijke regeling. De werknaam is Maatschappelijk zaken HBEL.

Op het sociaal domein hebben de wethouders van Laren en Blaricum een parttime functie. Zij zijn fysiek verder verwijderd van het ambtelijk apparaat in Eemnes dan de wethouder van laatstgenoemde gemeente.

Visie en beleid

In deze sectie beschrijven we de gemeentelijke visie van de BEL-gemeenten op het versterken van de *civil society* en het hierop geformuleerde beleid. We beginnen met deze visie in algemene termen te beschrijven, plaatsen deze vervolgens binnen de bredere context van de beoogde transformatie op het sociale domein om zo te komen tot algemene beleidsdoelstellingen met betrekking tot versterken van de *civil society* in de BEL-gemeenten.

Visie

"De verhouding tussen de gemeenten en inwoners wordt anders: we vragen meer initiatief van inwoners, meer zorg voor elkaar in gezin- en familieverband, maar ook op buurt- en wijkniveau. De inwoner mag rekenen op goede randvoorwaarden om dat ook te doen. Tegelijk kan iedereen die professionele zorg nodig heeft er op rekenen dat ze die krijgt. Niemand valt tussen wal en schip!" (Bron: Lokale keuzenota sociaal domein, p.8).

Uit beleidstukken en gesprekken met de wethouders blijkt dat het versterken van de *civil society* geplaatst wordt binnen de beweging zoals beschreven in de inleiding. Bezuinigingen dwingen de gemeenten ertoe om meer taken bij de burgermaatschappij neer te leggen. "Meer informele ondersteuning" maakt het mogelijk "minder professionele zorg en ondersteuning" te bieden. Belangrijk is hierbij goed in de gaten te houden dat er geen inwoners buiten de boot vallen. Want inwoners die het nodig hebben moeten gepaste zorg kunnen krijgen. Of in de woorden van een van de wethouders:

"Alles kan nog zo ingewikkeld zijn; alles is terug te brengen tot de simpele stelling: niemand zal tussen wal en schip vallen. Als dit wel gebeurt hebben wij het niet goed georganiseerd."

De verantwoordelijkheid voor het bieden van noodzakelijke zorg en ondersteuning blijft daarmee bij de overheid liggen. Ook wijst bovenstaand citaat uit de Lokale keuzenota Sociaal Domein erop dat de gemeenten als taak heeft "goede" *randvoorwaarden* te creëren voor een sterkere informele steunstructuur.[4] Inwoners worden hierbij medeverantwoordelijk geacht.

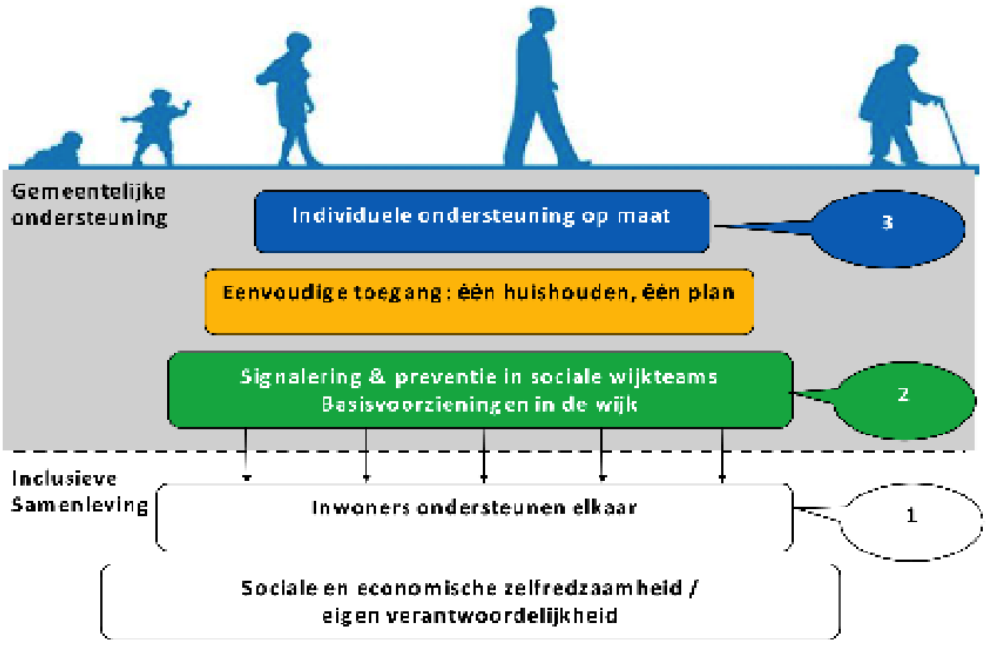
In de Lokale keuzenota wordt het volgende motto geformuleerd: *"niemand tussen wal en schip, daar staan gemeenten en inwoners samen voor!" (p.5).* Hieruit blijkt dat niet alleen de overheid, maar ook inwoners een belangrijke rol hebben in het slagen van de ingezette beweging. Waar het gaat om een verhoogde inzet van inwoners voor hun buurt of wijk geven bestuurders aan dat dit niet vanzelf gaat. Het idee heerst dat inwoners vooral zaken oppakken waar het de directe leefomgeving betreft. Invoering van een nieuwe blauwe zone bijvoorbeeld of de komst van een noodopvang voor vluchtelingen. Er is minder animo om een ander soort taken op te pakken en hier ligt het initiatief toch in eerste instantie bij de gemeenten. De gemeenten initieert en probeert er vervolgens voor te zorgen dat inwoners en verenigingen dit initiatief zo zelfstandig mogelijk voortzetten. Een van de wethouders zegt hier het volgende over:

[4] In dit onderzoek richten we ons niet op het versterken van de gehele informele steunstructuur maar op versterken van informele steun die inwoners en andere partijen binnen de *civil society* elkaar bieden *buiten* gezins- en familieverband (geen mantelzorg bijvoorbeeld).

"De rol van de gemeenten is vooral aan te jagen, te regisseren, maar vooral niet over te nemen. We jagen ontwikkelingen aan, maar dan moet bijvoorbeeld een buurtcomité het overnemen. Gebeurt dit niet, dan houdt het op. Als het niet levensvatbaar is, dan gaan wij er niet aan trekken. In die zin moet je blijven meebewegen, of "swingen". Je moet blijven bewegen, als het niet werkt, beweeg je door."

De bestuurders houden ieder op hun eigen manier contact met hun inwoners om 'voeling' te houden met inwoners en te weten wat er speelt. Ieder heeft zijn eigen manier om direct contact te onderhouden en 'zichtbaar' en 'benaderbaar' te zijn in de lokale samenleving. Tot slot benoemt een van de wethouders expliciet het belang van wederkerigheid:
"*dat wanneer inwoners bijvoorbeeld alleen om geld vragen, wij altijd ook iets terug vragen in de vorm van bijvoorbeeld emailadressen. Om zo samenwerking in de toekomst te borgen.*"

Beleid: het sociaal domein en het preventieve voorveld
Versterken van de *civil society* wordt vooral gezien als noodzakelijke voorwaarde om de beoogde transformatie op het sociale domein te behalen. In deze sectie plaatsen we dit onderwerp dan ook binnen deze bredere context. In de eerder aangehaalde lokale keuzenota sociaal domein worden beslissingen aan de gemeenteraad voorgelegd en het versterken van de *civil society* in de BEL-gemeenten vormt hierin een belangrijk onderwerp. Alvorens in te gaan op concrete doelstellingen met betrekking tot versterken van de *civil society* in de BEL-gemeenten, lichten we relevante termen en kaders uit deze nota kort toe. Een belangrijke term uit de nota is het "preventieve voorveld".

Met bovenstaande figuur uit de Lokale keuzenota Sociaal Domein 2015-2018 illustreren de BEL-gemeenten de beoogde beweging of transformatie in het sociale domein: de beweging om vragen van inwoners met een beperking of een probleem zoveel mogelijk op te lossen in en met de samenleving.

De inclusieve samenleving vormt de basis van de afgebeelde ondersteuningspiramide. De BEL-gemeenten omschrijven de *civil society* als: de burgermaatschappij. Dat wat mensen voor en met elkaar betekenen. Daarboven ligt de laag van algemene voorzieningen en bovenop zijn de maatwerkvoorzieningen en of daar gebruik van gemaakt mag worden wordt bepaald in "de toegang".

Onder toegang wordt het volgende verstaan: *"het proces vanaf het moment waarop inwoners zich melden met een ondersteuningsvraag op het gebied van Wmo, Jeugd of Participatie (werk en inkomen) tot het maken van afspraken over de benodigde ondersteuning"* . Deze toegang heeft als taken: (1) geven van informatie en advies en (2) beoordelen van ondersteuningsvragen voor maatwerkvoorzieningen (poortwachtersfunctie). De gemeentelijke website speelt ook een belangrijke rol in het geven van informatie en advies. "Een laagdrempelige en integraal werkende toegang voor iedereen met ondersteuningsvragen, van zorg tot inkomen" wordt als belangrijke doelstelling benoemd in de nota.

De toegang splitst de piramide als het ware in tweeën: alles vóór deze toegang vormt het "preventieve voorveld", alles achter de toegang het "achterveld". De gemeenten definiëren dit preventieve voorveld als:
"…… is een verzameling van laagdrempelige activiteiten, gericht op het versterken van de kracht van de samenleving in wijk en buurt en op het versterken van de eigen mogelijkheden om een lichamelijk en geestelijk actief leven te leiden (sociale zelfredzaamheid). De uitvoering ligt bij welzijnsorganisaties, de bibliotheek, sportverenigingen, peuterspeelzalen, kinderdagverblijven, scholen, kerken, andere verenigingen en inwoners zelf. Het omvat een waaier van verschillende activiteiten" .

In het algemeen willen de gemeenten dus een beweging van zware naar lichtere zorg op gang brengen: van dure maatwerkvoorzieningen naar lichtere ondersteuning, met behulp van algemene voorzieningen in het voorveld. Partijen uit de *civil society* en welzijns-organisaties zijn "uitvoerders" binnen dit voorveld.

In beleid wordt benadrukt dat de veranderingen in het sociaal domein vragen om een andere werkwijze van deze welzijnsinstellingen: meer vraaggericht, flexibeler en meer sturen op effect. Niet de activiteiten maar vooral de effecten zijn belangrijk. Dat klanten zelfredzamer worden bijvoorbeeld. Dit laatste valt onder de beoogde beweging van "zorgen voor naar zorgen dat" (zie hierna). Het is de bedoeling dat ondersteuning zich richt op faciliteren van zelfredzaamheid in plaats van zorgafhankelijkheid. Dit geld voor ondersteuning aan individuele inwoners, maar ook voor het ondersteunen van inwonersinitiatieven en andere partijen in de *civil society*. In de nota wordt gesteld dat dat welzijnsbeleid niet alleen door welzijnsinstellingen wordt gemaakt, maar ook door scholen, sportverenigingen, kerk etc. Welzijnsinstellingen hebben een aanjagende en coördinerende rol binnen het voorveld.

Om te zorgen dat meer ondersteuningsvragen worden weggevangen binnen het voorveld, worden de volgende algemene doelstellingen in de nota benoemd:

- Ondersteuning van de kracht van de samenleving (*civil society*) in dorpen en buurten;
- Goede algemene voorzieningen die als alternatief voor maatwerkvoorzieningen kunnen dienen;

- Effectieve samenwerking met de eerste lijn, gericht op preventie, onder andere door de inzet van sociale wijkteams.

In de volgende sectie worden bovenstaande algemene doelstellingen en de rol die verschillende partijen hierin hebben, verder geconcretiseerd.

Doelstellingen

- *Ondersteuning van de kracht van de samenleving (civil society) in dorpen en buurten*

De kracht van de samenleving willen de gemeenten ondersteunen door het inzetten van een budget voor bewonersinitiatieven op het gebied van zorg en welzijn, meer afstemming in de BEL-brede programmering van organisaties en verenigingen, effectief gebruik van accommodaties (bestaande maatschappelijke accommodaties gebruiken voor nieuwe activiteiten), het betrekken van (sport)verenigingen bij signalering en het stimuleren van gespreksmogelijkheden over opvoeding (versterken van de *pedagogische civil society*).

- *Goede algemene voorzieningen die als alternatief voor maatwerkvoorzieningen kunnen dienen*

Volgens de Lokale Keuzenota beschikken de BEL-gemeenten over goede basisvoorzieningen, maar staan zij voor de uitdaging om te zorgen dat de nieuwe (zwaardere) doelgroepen die als gevolg van de decentralisaties onder verantwoordelijkheid van de gemeenten zijn komen te vallen ook terecht kunnen bij algemene voorzieningen. En dat deze voorzieningen voor een deel als alternatief voor maatwerkvoorzieningen kunnen dienen. Algemene voorzieningen als alternatief voor maatwerkvoorzieningen zijn bijvoorbeeld maatjesprojecten of laagdrempelige dagbestedingsactiviteiten.

- *Effectieve samenwerking met de eerste lijn, gericht op preventie, onder andere door de inzet van sociale wijkteams*

In de nota wordt een effectievere samenwerking met huisartsen beoogd; bijvoorbeeld dat een huisarts goed op de hoogte is van het welzijnsaanbod in de buurt en inwoners hiernaar door kan verwijzen (welzijn op recept). Effectievere samenwerking wordt behaald door structureel overleg met huisartsen, promoten van welzijnsactiviteiten en door het inrichten van sociale wijkteams. Deze sociale wijkteams zijn gepositioneerd binnen het voorveld en vervullen een schakelfunctie tussen inwoners in de wijk, de eerste lijn en de gemeenten.

Nadere concretisering van doelstellingen

Met betrekking tot het versterken van de *civil society* zijn dus brede doelstellingen geformuleerd. De geformuleerde doelstellingen in de nota zijn tot stand gekomen aan de hand van workshops met gemeenteraden en ook hebben de WMO-raden, welzijnsinstellingen en een selectie van maatschappelijke partners inspraak gehad. In de nota wordt echter vermeld, dat er onvoldoende tijd was een om een bredere groep van inwoners en maatschappelijke partners te betrekken. Deze bredere consultatie had in 2015 moeten plaatsvinden om zodoende doelstellingen verder aan te scherpen en de nota aan te passen.

In de nota wordt gesteld dat “inwoners graag meepraten, maar wel aan de hand van concreet beleid en dat ligt er dan, maar het is niet in beton gegoten. We willen leren van de reacties en ervaringen van betrokkenen”. In dit onderzoek hebben we de “aangepaste

documenten" echter niet gekregen. We gaan er daarom vanuit dat deze aanpassingen nog niet hebben plaatsgevonden.

Rol van de betrokken partijen

Wat doen de gemeenten?
Boven genoemde doelstellingen houden niet allemaal direct verband met het onderwerp van onderzoek: versterken van de *civil society*. In deze sectie gaan we nader in op wat de gemeenten momenteel doen om de *civil society* te versterken. We gaan hierbij in op de rol van het welzijnswerk, de sociale wijkteams en vrijwilligers.

Rol welzijnswerk
Welzijnswerkers zijn de enige professionals binnen het preventieve voorveld. Als er al gesproken kan worden van uitvoerend beleid op het gebied van versterken van de *civil society*, dan ligt deze rol vooral bij welzijnsinstellingen.

Versa Welzijn is de belangrijkste welzijnsorganisatie in de BEL.[5] Voor Versa zijn de BEL-gemeenten één gebied. In de BEL werkt Versa met een integraal team van 5-6 FTE. Medewerkers hebben verschillende taken en een beperkt aantal uren per taak.
Taken van Versa Welzijn zijn:

- runnen van de vrijwilligerscentrale (zie onder voor uitleg);
- ondersteunen en verbinden van initiatieven;
- medewerkers sociaal team: maatschappelijk werken/buurtcoach (zie onder voor uitleg).

Versa geeft aan dat ondersteuning (faciliteren) kan bestaan uit het voorzien in huisvesting, administratieve ondersteuning, financiering regelen door hulp van een fondswerver, en toegang tot het netwerk van partijen geven bijvoorbeeld door netwerkbijeenkomsten te faciliteren. Versa helpt partijen meer samen te werken. Het bundelen van krachten is namelijk goedkoper.

Versa wordt gefinancierd op basis van budgetsubsidie en een 'persoonsvolgende subsidie'. Laatstgenoemde subsidie houdt in dat er per verrichting wordt betaald. Met dit middel kunnen de gemeenten goed beheersen waar het geld precies aan besteed wordt. Tevens is het een 'open-einde'-financiering: meer verrichtingen, meer financiering.
Voor Vrijwillige Thuis Hulp (VTH) krijgt Versa betaald per 'match' tussen vrijwilliger en hulpbehoevende. Via het WMO-loket moet dit telkens aangevraagd worden. Dan wordt bepaald of iemand recht heeft op thuishulp. VTH is een goed voorbeeld van een algemene voorziening als alternatief voor of lichtere vorm van een specialistische maatwerkvoorziening.

Omslag "van zorgen voor naar zorgen dat"
De omslag naar "zorgen dat" lijkt nog niet gemakkelijk gemaakt te worden. Alle actoren moet nog wennen aan de nieuwe rol. In interviews met bestuur en beleid horen we meermaals dat professionals het hier moeilijk mee hebben, maar vooral ook inwoners. Inwoners die voor het eerst aanspraak maken op een regeling hebben het hier minder

[5] In de keuzenota wordt ook Welzijn genoemd, maar deze partij hebben we niet geïnterviewd en is ook tijdens andere interviews niet genoemd.

moeilijk mee dan inwoners die eerder wel, maar nu geen recht meer hebben op een voorziening. Hier lopen WMO-loketten tegenaan.

Er is in de afgelopen jaren veel bereikt. Zo gaf een geïnterviewde aan: "*Er is een duidelijke kentering in welzijnsland. We ondersteunen, maar laten zo snel mogelijk los. Het Repaircafé is hier een goed voorbeeld van. Na een jaar ondersteuning in het opstarten; is deze zelfstandig verder gegaan*".

Vanuit de welzijnsorganisatie wordt aangegeven dat sommige organisaties langer ondersteuning nodig hebben op een bepaald vlak. Soms ook om een doorstart te maken. Welzijn kan zorg voorkomen. Een geïnterviewde gaf aan: "het is echter de vraag of het ambitieniveau bij de gemeenten in verhouding staat tot de beschikbaar gestelde middelen" Welzijn krijgt een belangrijke rol als aanjager en verbinder binnen het preventieve voorveld. Als je mensen langer zelfstandig wilt laten wonen, dan zul je daar ook wat voor moeten doen.

Vrijwilligerswerk is, zo geeft een geïnterviewde aan, "niet gratis en gaat niet vanzelf". Vrijwilligers kosten ook tijd en geld. Zij zijn tijdelijk, haken soms af, moeten opgeleid worden. Hierbij faciliteren is een vak apart, vooral ook om continuïteit te borgen. Als een vrijwilliger ziek is, kan het niet zo zijn dat mensen bijvoorbeeld geen eten krijgen. Belangrijk is ook dat mensen die het nu 'zelf doen', graag zo nu en dan een schouderklopje ontvangen van een professional als waardering voor het feit dát ze het zelf doen.

Rol vrijwilligerswerk
De gemeenten zien het vrijwilligerswerk als essentiële pijler onder de *civil society*. In de Lokale Keuzenota staat hierover: "Ook op het terrein van zorg en ondersteuning kunnen vrijwilligers veel betekenen. Het kan om heel zware vormen van vrijwillige zorg gaan, zoals vrijwillige (terminale) thuiszorg tot lichtere vormen als maatjesprojecten. Hiervoor is een stevige matchingsorganisatie voor vrijwilligerswerk nodig. We onderzoeken de mogelijkheden of de bestaande organisaties doorontwikkeld kunnen worden voor deze taak. Uitvoering kan ook worden ondergebracht bij coöperaties van burgers, zorginstellingen of woningcorporaties."

Waardering voor vrijwilligers
In alle drie de gemeenten is er een vrijwilligerscomité actief die vrijwilligers in het zonnetje zet. In Blaricum is dat de vrijwilliger van het jaar en de aanmoedigingsprijs (voor vrijwilligers onder de 25 jaar); in Eemnes is dit de Eemnesser Koeientrofee die jaarlijks wordt uitgereikt, in Laren is op 9 juni 2015 door het college besloten het uitreiken van een prijs, in dit geval de "Wally Moesprijs", af te schaffen. De reden is dat men van mening is dat iedere vrijwilliger belangrijk is voor de gemeenten en dat elke vrijwilliger op gelijkwaardige wijze in het zonnetje gezet moet worden, zonder enige uitzondering. De gemeente Laren zet haar vrijwilligers jaarlijks in het zonnetje, zonder hieraan een prijs te verbinden.

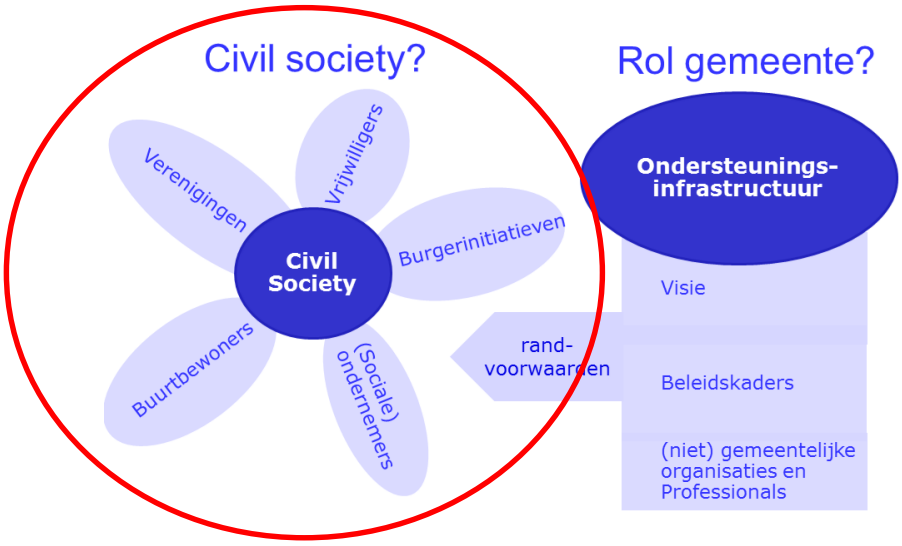
Vrijwilligerscentrale
In Laren bevindt zich een vrijwilligerscentrale georganiseerd door Versa Welzijn. De centrale bedient vooral vrijwilligers van de gemeente Laren. Maar het bestand van vrijwilligers omvat ook inwoners van Eemnes en Blaricum. Het bestand in de BEL omvat momenteel circa 250 vrijwilligers.

De centrale bemiddelt ook voor specifieke functies buiten de BEL-gemeenten. Vooral voor mensen met specifieke beperkingen of talenten kan het gunstig zijn een groter gebied te bedienen. Dan is er immers meer kans 'passend' vrijwilligerswerk te vinden.
Er zijn gesprekken over uitbreiding van de rol naar de andere gemeenten in de BEL.

Rol sociaal wijkteam
In de BEL-gemeenten is het wijkteam in het voorveld gepositioneerd (nog vóór de toegang / WMO-loketten) en heeft het primair een signalerende en preventieve functie. In de BEL-gemeenten vervullen de wijkteams niet de rol van poortwachter (die taak ligt bij de toegang tot de langdurige zorg). Het wijkteam vervult hier een schakelfunctie tussen de inwoner in de wijk, de eerste lijn en de gemeenten. Het sociaal wijkteam bestaat in elk geval uit twee medewerkers: een sociaal werker/wijkcoach en een wijkverpleegkundige. De wijkcoach is een generalistische professional die inwoners en organisaties met elkaar en onderling weet te verbinden. Het uitgangspunt van het team is niet (alleen) het inspelen op sociale problemen, maar voornamelijk het voortborduren op sociale capaciteiten van inwoners.
De sociale wijkteams bevinden zich nog in een oriënterende fase, zo blijkt uit het interview met de coördinator. Deze fase is erop gericht de teams zichtbaar te maken voor buurtbewoners en partijen. Wanneer de wijkteams eenmaal in positie zijn gebracht, kunnen zij een belangrijkere rol gaan spelen bij het informeren van inwoners, het ondersteunen van initiatieven en het signaleren en doorgeven van behoeften in de wijk.

Communicatie
Naast het sociaal wijkteam worden burgers geïnformeerd via de huis-aan-huisbladen “Hei en Wei” in Blaricum, “de Rotonde” in Eemnes en “Het Larens Journaal” in Laren en via de gemeentelijke websites .

3.2 Beeld van de *civil society* in de BEL-gemeenten

Hoe staat de civil society ervoor en hoe wordt de rol van de gemeenten gewaardeerd?

- Hoe ziet de *civil society* eruit in de BEL-gemeenten en hoe staat deze ervoor?
- In hoeverre werken partijen samen met de gemeenten en hoe wordt deze samenwerking ervaren en gewaardeerd door partijen?
- Welke verbeterpunten noemen partijen voor de rol die de gemeenten spelen in het versterken van de *civil society*?
- In hoeverre zijn er signalen dat er groepen inwoners “buiten de boort vallen”?

In deze sectie schetsen we eerst een algemeen beeld van de BEL-gemeenten. Dat doen we door de demografische kenmerken te beschrijven en de gebieden en hun natuurlijke ontmoetingsplekken in beeld te brengen aan de hand van *highlights* uit de participatieve observaties die zijn uitgevoerd in elk van de gemeenten.
Vervolgens beschrijven we de uitkomsten van de online enquête onder vrijwilligers: hoe staat het ervoor met de vrijwilligers van de BEL? Tot slot gaan we in op de *civil society*.

Kenmerken van de BEL-gemeenten

Blaricum, Eemnes en Laren vormen samen de BEL-gemeenten. In totaal telt de BEL Combinatie bijna 29.000 voornamelijk autochtone[6] inwoners. De meest nabij gelegen grotere gemeente is Huizen dat 41.245 inwoners telt.

Tabel 1. Leeftijdsopbouw en percentage autochtonen in BEL-gemeenten (Bron CBS; dec 2015)

	BEL	Blaricum	Eemnes	Laren
Leeftijd				
Jonger dan 20 jaar	22%	22%	25%	21%
20 tot 65 jaar	52%	52%	57%	48%
65 jaar of ouder	26%	27%	18%	31%
Totaal	28.976	9.312	8.807	10.857
%autochtoon	84%	82%	87%	82%

Tabel 2. Verenigingen en stichtingen geregistreerd bij KvK (feb.2015)

	BEL	Blaricum	Eemnes	Laren
Verenigingen	200	58	59	83
Stichtingen	609	199	92	318

Uit de interviews komt naar voren dat elk van de gemeenten een eigen karakter en historie kent. Elk van de gemeenten heeft een 'Historische kring' met vrijwilligers die deze eigen historie helpt uitpluizen en uitdragen. In de BEL-gemeenten ligt het gemiddeld inkomen zo'n twee keer hoger dan in de rest van Nederland.

Wat betreft bevolkingssamenstelling en voorzieningenniveau zien we verschillen tussen de gemeenten. Het volgende beeld komt naar voren:

Blaricum bestaat uit verschillende gebieden. Enerzijds het oude dorp, waar zich het 'kloppende historische hart' van de gemeente bevindt. Anderzijds de nieuwere buurt de Bijvanck, die dicht tegen Huizen aanligt. De meeste grote evenementen vinden plaats in het oude dorp. Naast inwoners die al generaties lang in het oude dorp wonen, woont hier ook een aanzienlijke groep 'nieuwe rijken': mensen uit de entertainmentwereld of uit de financiële sector bijvoorbeeld, die zich op een andere wijze manifesteren in het dorp, zoals op een open golftoernooi. De Bijvanck is ontstaan in de jaren '70 en kent een andere bevolkingssamenstelling dan het oude dorp: minder rijk en nieuwer. In buurtcentrum de Malbak gebeuren hier de meeste activiteiten. Deze wijk ligt dicht tegen de buurgemeente Huizen aan. Mensen maken dan ook vaak gebruik van voorzieningen in Huizen. Tijdens de focusgroep-bijeenkomst in Blaricum wordt bevestigd dat de Blaricumse gemeenschap diverse subculturen kent. Deze verscheidenheid is in geen van de andere BEL-gemeenten zo duidelijk benoemd; de verscheidenheid kan volgens aanwezigen niet alleen aan geografische kenmerken worden gekoppeld. Overigens zijn ook binnen de geografische

[6] Persoon van wie de beide ouders in Nederland zijn geboren, ongeacht het land waar men zelf is geboren (CBS).

gebieden verschillende sociaal-maatschappelijke groepen te onderscheiden; groepen met verschillende behoeften.

De agrarische oorsprong van alle drie de gemeenten is nog het meest bewaard gebleven in *Eemnes*. Verder heeft Eemnes de jongste bevolking. Net als in de overige BEL-gemeenten geldt dat jongeren elders hun hoger onderwijs moeten volgen en derhalve wegtrekken, om soms later weer terug te keren met kinderen.
Tijdens de focusgroep-bijeenkomst in Eemnes wordt de tegenstelling tussen inwoners die al generaties lang in Eemnes wonen en nieuwere inwoners benoemd. Zodra kinderen van deze nieuwere inwoners ouder worden, ontstaan er weer verbindingen via school.
Als natuurlijke ontmoetingsplek geldt Winkelcentrum de Minnehof. In de Hilt (dorp en de Bongerd (wijkcentrum) vinden georganiseerde activiteiten plaats.

Laren is het grootste dorp en heeft het hoogste voorzieningenniveau. Ook is Laren het oudste dorp. Verder is hier de vrijwilligerscentrale gevestigd en vanaf 1 mei 2016 gaat het Centraal Orgaan opvang Asielzoekers noodopvang inrichten op het oostelijk deel van Crailo. In eerste instantie worden daar 300 vluchtelingen opgevangen. *“Bij Laren denken mensen aan gefortuneerde en roemrijke mensen. Maar de realiteit is een andere. Ook stille armoede is hierbij een aandachtspunt”*, zo geeft de wethouder aan. Belangrijkste ontmoetingsplek in Laren is Het Brinkhuis. Tijdens de focusgroep-bijeenkomst in Laren wordt bevestigd dat Laren als één gebied te beschouwen is. Anders dan in de twee andere BEL-gemeenten worden hier geen noemenswaardige subculturen benoemd.

'Highlight' participatieve observatie

We hebben de 'natuurlijke' ontmoetingsplekken in de dorpskernen bezocht, zoveel mogelijk op momenten dat hier activiteiten plaatsvonden. Wat nu volgt is een sfeerbeschrijving per gemeente.

Laren

Brinkhuis
In het Brinkhuis zitten een café , theaterzaal en bibliotheek. Voorheen was het Brinkhuis een vervallen gebouw in beheer van stichting de Warrekam, die opging in Versa Welzijn. Inwoners konden hier laagdrempelig bijeenkomen en doen wat ze wilden doen. Het gebouw is inmiddels helemaal gerenoveerd en ademt een luxe sfeer.
Een geïnterviewde geeft aan: *“de laagdrempeligheid en “ruimte” om initiatieven te ontplooien in het Brinkhuis is er wel wat vanaf . Vooral armere inwoners zouden afgeschrikt worden door de noodzaak om consumpties te kopen en ruimte om dingen te doen is er niet zomaar.”*

De welzijnsstichting mag een aantal vierkante meters gebruiken van het gebouw. Een beheerder van het gebouw maakt uiteindelijk deze keuze. In de mix van commerciële en niet-commerciële activiteiten worden steeds meer niet-commerciële activiteiten in het minder luxe muziekgebouw gesitueerd.

Tijdens de rondgang in het Brinkhuis stuiten we op een aantal activiteiten. Boven in het gebouw vindt er een koffieochtend plaats. De groep bestaat voornamelijk uit ouderen. Van de deelnemers begrijpen we dat het een redelijk vaste groep ouderen is, die hier wekelijks aanschuift, maar dat er wel nieuwe instroom komt uit de hele BEL. We horen dat dit de

enige 'open' koffieochtend is in de BEL. Twee jeugdige deelnemers vallen op. Dit blijken leerlingen van de achtergelegen school College de Brink te zijn, die deze koffieochtend ondersteunen. Zij helpen mee en doen ervaring op in het beoefenen van hun kunsten, zo hebben zij weleens de nagels gelakt van de oudere dames. We stuiten op een mooi gerenoveerde theaterzaal waar het welzijnswerk gebruik van kan maken. In de bibliotheek vinden we de PC Helpdesk. Vrijwilligers zitten rond hun computer en helpen andere inwoners. Eén van de oudere inwoners heeft het probleem dat ze niet weet hoe ze haar foto's van haar iPhone in de 'cloud' kan zetten. De vrijwilligers helpen haar hierbij.

Muziekgebouw
We worden naar het muziekgebouw geleid. We volgen het spoor van door een vrijwilliger uitgezette bordjes en openen de deur tot het gebouw waar het "taalcafé" kerst viert. De vrijwilligers die dit inwonersinitiatief hebben genomen, mogen gebruik maken van deze ruimte.

Eemnes

Winkelcentrum het Minnehof
In het winkelcentrum eten we een broodje bij de broodjeszaak waar de wethouder wekelijks zit. Inwoners kunnen hem daar benaderen. Bij een eerder bezoek in het najaar van 2015 was het nog mogelijk op het terras te zitten. Toen viel het verzoek zelf je spullen op te ruimen op. Mensen deden dit netjes. Vooral oudere inwoners keuvelden op het terras. Tassen met tennisrackets en golfclubs vielen op. Nu is het terras gesloten en moeten we wachten op een tafel. Het is druk. Aan de kassa in de Lidl maken mensen kletspraatjes met de kassière. Op straat groeten mensen elkaar.

De Hilt
Dorpshuis deHilt is een groot complex met zo'n 60 parkeerplaatsen. Niet altijd genoeg, horen we. Wanneer er evenementen zijn in de bijbehorende sporthallen is er gebrek aan parkeerruimte. De Hilt wordt (nog) gerund door ambtenaren.
Het café bestaat uit een bar, tafels en een zithoek met openhaard. Het complex verhuurt verscheidene ruimtes waar activiteiten kunnen plaatsvinden. Posters berichten van een ruim aanbod aan goedkope activiteiten, voor jeugd en ook voor ouderen.
Het is de bedoeling dat mensen zelf aan de bar hun bestellingen doen. Barmedewerkers geven aan dat als mensen gaan zitten zonder iets te consumeren (kopen), zij niet direct weggekeken worden. Maar als groepen dit meermaals doen, dat hen dan wel gevraagd wordt wat de bedoeling is.

De Bongerd
Wijkcentrum de Bongerd is leeg. Een sjoelbak staat klaar voor gebruik en een aantal tafels wordt bezet door klaverjassende ouderen. Twee groepen van vier zijn aan het klaverjassen, drie andere ouderen maken aanstalten te gaan sjoelen. Er ligt een dobbelsteen naast de sjoelbak om bij te houden de hoeveelste beurt het is. Twee vrijwilligers begeleiden het geheel.
Aan de muur hangen verschillende prijzen en er staan verscheidene prijzen opgesteld in de ruimte: onder andere de Eemnesser Koeientrofeeën waarop de aanwezigen trots zijn. Aan de Eemnesser Koeientrofee is geen geldprijs verbonden. Het gaat om de eer.

Stichting Welzijn organiseert activiteiten in de Bongerd. Binnenkort is dat afgelopen. Het is onduidelijk wat er dan nog mogelijk is in de ruimte. Cursussen verplaatsen zich naar de Hilt. Momenteel worden er verscheidene activiteiten georganiseerd. Soms wordt de ruimte verhuurd aan particuliere initiatieven zoals een yogaleraar die er met een klasje zit. Andere activiteiten die de Stichting Welzijn organiseert met haar vrijwilligers, zijn een koffieochtend, sjoelen, een tweewekelijkse 'open tafel' waar verschillende koks een driegangenmenu klaarmaken voor de ouderen. Voor tien euro mogen mensen hier mee-eten.
Het is een vaste groep ouderen, die trouw deelneemt aan de activiteiten. Vooral voor de aanspraak, zo wordt gezegd. De ouderen geven aan dat er vroeger meer ouderen aan de activiteiten deelnamen. Ouderen die bovenin de Bongerd wonen doen mee, maar ook ouderen uit de omringende buurt. Maar de buurtsamenstelling verjongt. Er komen meer jongere inwoners die niet naar de activiteiten toegaan. “Deze activiteiten zijn overdag en ja, dan werken zij.”

Het sjoelen begint. Volgens een diep ingesleten patroon; de volgorde van wie begint, staat vast. Op de vraag of vrijwilligers ook begeleiding krijgen van Versa Welzijn wordt niet begrijpend gereageerd. “Waarvoor is dat nodig?” Dit werk moet je liggen, je doet wat je kunt en dat is genoeg.

Blaricum, de Bijvanck

De Bijvanck oogt anders dan de andere buurten in de BEL. De gebouwen ademen minder de sfeer van weleer. Het straatbeeld wordt daarnaast meer overheerst door jongere mensen en moeders met kinderwagens.

De Malbak
Vanaf het plein zien we het duidelijk herkenbare Versa Welzijn-bord hangen. Verder zie we een gesloten gebouw. Bij opening van de deur worden we verrast door de levendigheid binnen. Twee vrijwilligers werken achter de bar en een gemêleerd gezelschap zit aan tafels te klaverjassen. Scoreformulieren liggen op tafel. Spelers participeren in een toernooi.
In de gesprekken komt meermaals de entree van het gebouw ter spraken. Dat het zo gesloten, zo weinig uitnodigend oogt van buiten. Ook wordt de inrichting van het plein bekritiseerd. Doordat het plein voor een groot deel in beslag wordt genomen door bloemenperken, is er beperkt ruimte om evenementen te organiseren op het plein.
Voor jongeren is een speciale 'chillruimte' ingericht in de Malbak. We vinden hier zitbanken, tv’s, tafeltennistafels, een voetbaltafel, een rookruimte en een bar. Aan de bar wordt geen alcohol geschonken. De jeugdwerker geeft aan dat er wat problemen spelen rond hangjeugd. Jongeren uit Huizen en de Bijvanck die rondhangen met scooters en auto’s en waarvan inwoners vermoeden dat ze drugs dealen. Het lukt nog maar beperkt om jongeren rond de 18 in de chillruimte te krijgen. Met de jongere groep lukt dat beter.

Vrijwilligers: uitkomsten van de online enquête

In totaal hebben 228 van de 706 benaderde vrijwilligers gereageerd op de online enquête (respons van 32%). Zes van de respondenten verrichten geen vrijwilligerswerk (meer) in een van de BEL-gemeenten en zijn daarom verwijderd uit de resultaten.
We weten niet of de vrijwilligers die de vragenlijst ingevuld hebben, representatief zijn voor alle vrijwilligers in de BEL-gemeenten. Wel kunnen we aan de hand van deze enquête een beeld schetsen van wat er speelt onder de vrijwilligers.
Per vraag verschilt het aantal respondenten dat de vraag heeft ingevuld. In deze resultatensectie geven we telkens aan hoeveel respondenten de vraag hebben ingevuld.

De resultaten van de vragenlijst worden als volgt gepresenteerd:

1. Achtergrondkenmerken
   We beginnen we met het beschrijven van de achtergrondkenmerken van vrijwilligers die de enquête hebben ingevuld. Daarbij willen we ook weten of er ook zogenaamd kwetsbare doelgroepen meedoen aan het vrijwilligerswerk. Denk aan mensen met een chronische ziekte of bijstandsgerechtigden.

2. Wat voor soort werk doen de vrijwilligers?
   Vervolgens beschrijven we de aard van het vrijwilligerswerk: wat voor soort vrijwilligerswerk doen de vrijwilligers? Hoe lang al? Hoeveel tijd besteden zij hieraan?

3. Hoe worden vrijwilligers ondersteund?
   Dan gaan we in op de mate waarin vrijwilligers ondersteund worden in hun vrijwilligerswerk. Krijgen zij een onkostenvergoeding voor hun werk? Zijn ze verzekerd tijdens hun werkzaamheden? Krijgen zij begeleiding of trainingen? Weten zij waar zij heen moeten voor ondersteuning of informatie?

4 Hoe vinden vrijwilligers passend vrijwilligerswerk?
   Hoe komen vrijwilligers terecht bij hun vrijwilligerswerk? Een veelgebruikt middel om vraag naar en aanbod van vrijwilligerswerk goed op elkaar af te stemmen is een vrijwilligerscentrale. We willen graag weten of vrijwilligers hier gebruik van maken en zo nee, of zij dit wel zouden willen doen. Dit hebben we daarom uitgevraagd.

5 Hoe gaat het met de vrijwilligers?
   De bevindingen worden vooral gebruikt om inzicht te krijgen in hoe het gaat met de vrijwilligers. Hoe ervaren zij het vrijwilligerswerk? Zijn zij tevreden? Ervaren zij voldoende waardering? Hoe kijken zij aan tegen de toekomst van het vrijwilligerswerk in de BEL-gemeenten?

Achtergrondkenmerken
Het typische profiel van een respondent is: gepensioneerd, hoog opgeleid, samenwonend.

Iets meer vrouwen dan mannen hebben de vragenlijst ingevuld.

Vrijwilligers uit Eemnes zijn het best vertegenwoordigd onder de respondenten (34%). Ook zijn er respondenten die in de BEL vrijwilligerswerk doen, maar daar niet wonen (17%). Zij wonen in omliggende gemeenten, voornamelijk in Huizen en Hilversum.

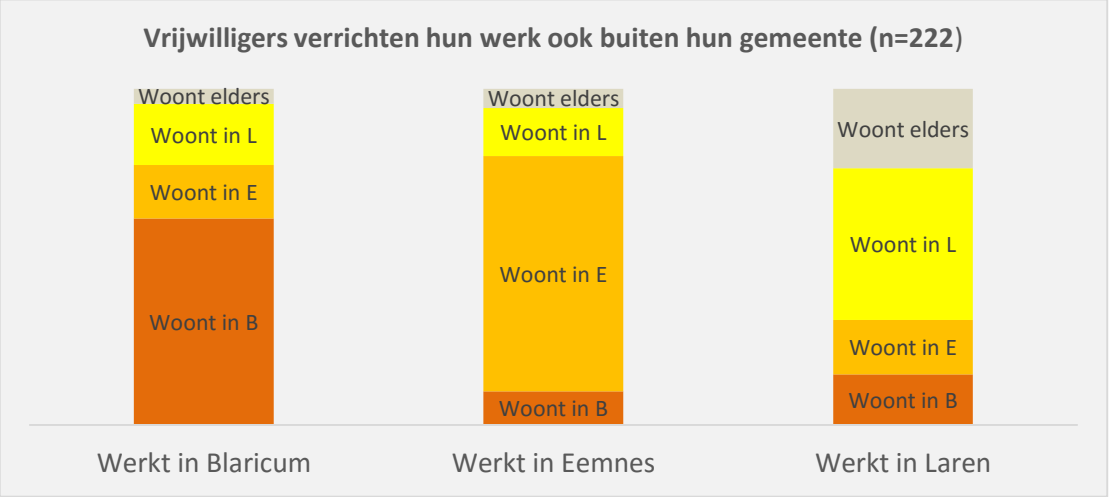
Wat betreft kwetsbare doelgroepen vinden we 18% respondenten met een aandoening of handicap. De groep bijstandsgerechtigden is klein in de BEL (<1%). Geen van de respondenten is bijstandsgerechtigd. Wel is een klein percentage respondenten (7%) werkloos (WW) of arbeidsongeschikt.

Het grootste aandeel respondenten bestaat uit oudere inwoners die geen betaald werk (meer) verrichten. De oudste respondent is 90 jaar oud.

In figuur 3 (op de volgende pagina) is terug te zien dat vrijwilligers hun werk ook verrichten in een gemeente waar zij niet wonen. Vooral een aanzienlijk deel van de respondenten die vrijwilligerswerk verrichten in Laren woont buiten de BEL. Een klein kwart (23%) verricht vrijwilligerswerk in meerdere BEL-gemeenten.

Tabel 3. Achtergrondkenmerken respondenten online enquête BEL-vrijwilligers (n=157)

Sekse	
Man	42%
Vrouw	58%
Leeftijd	
20-30	6%
30-40	4%
40-50	6%
50-60	24%
60-70	42%
70+	18%
Woonplaats	
Blaricum	20%
Eemnes	34%
Laren	29%
Anders	17%
Woonsituatie	
Alleenstaand	22%
Samenwonend/gehuwd	73%
Thuiswonend bij ouders	3%
Anders	2%
Werksituatie	
Betaald werk	25%
Pensioen	43%
Bijstandsuitkering	0%
Werkloosheidsuitkering (WW)	4%
Arbeidsongeschiktheidsuitkering	3%
Geen betaald werk en geen uitkering	10%
Anders	11%
Opleiding	
Basisonderwijs	3%
Lager beroepsonderwijs	13%
HAVO of VWO	19%
Middelbaar beroepsonderwijs (MBO)	18%
Hoger beroepsonderwijs of Universiteit	46%
Chronische aandoening / handicap	
Ja	18%
Nee	82%

Figuur 3. Waar respondenten wonen en hun vrijwilligerswerk verrichten

Wat voor soort werk doen de vrijwilligers?
Respondenten verrichten hun vrijwilligerswerk voor een brede variatie aan organisaties. Organisaties die zich inzetten voor (1) cultuur en (2) voor welzijn, wijk of buurt worden het sterkst vertegenwoordigd in de enquête. Onder laatstgenoemde categorie vallen ook vrijwilligers die zich inzetten voor de feestcommissies in de BEL. Ook organisaties in de zorg en verpleging en sportverenigingen worden goed vertegenwoordigd.

Figuur 4. Soort organisaties waar respondenten vrijwilligerswerk voor verrichten

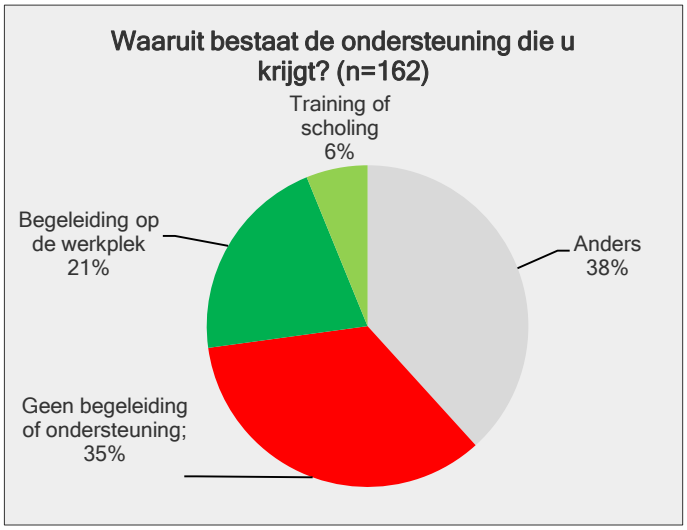
De categorie 'anders' staat relatief hoog genoteerd in bovenstaande figuur. Deze categorie wordt gedomineerd door organisaties als de wereldwinkel, de kledingbank en Scouting. Relatief weinig van de veelal oudere respondenten zetten zich in voor een school.

Hoeveel tijd besteed aan vrijwilligerswerk?
Ondervraagden zetten zich gemiddeld 7 uur/week in als vrijwilliger. De meerderheid besteedt meer dan 1 dagdeel per week aan vrijwilligerswerk. Gemiddeld werken ondervraagden al 9,7 jaar als vrijwilliger. De ene helft van de ondervraagden verricht het werk korter dan 5 jaar, de andere helft aanzienlijk langer. Een vijfde deel van de ondervraagden doet al 15 jaar of langer vrijwilligerswerk.

Tabel 4. Tijd besteed aan vrijwilligerswerk (n=172)

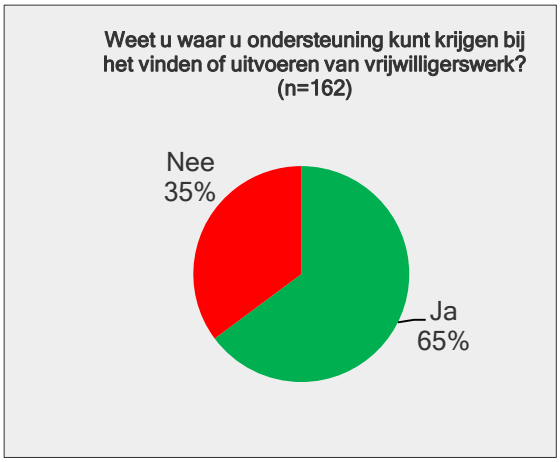
Uren per week besteed aan vrijwilligerswerk	
tot 1 dagdeel/week	34%
1 tot 2 dagdelen/week	35%
2 tot 3 dagdelen/week	17%
3+ dagdelen/week	14%
Jaren werkzaam als vrijwilliger	
< 3 jaar	32%
3-5 jaar	22%
5-10 jaar	20%
10-15 jaar	6%
15+ jaar	20%

Ondersteuning
Veruit de meeste vrijwilligers (91%) doen hun werk zonder financiële tegemoetkoming in de vorm van een onkostenvergoeding.
De meerderheid van de vrijwilligers krijgt ondersteuning bij het verrichten van vrijwilligerswerk en is daar ook tevreden over. Begeleiding vindt zelden plaats in de vorm van training of scholing. Naast begeleiding op de werkplek, ondersteunen collega's elkaar en wordt ondersteuning zo nodig telefonisch door coördinatoren geboden.

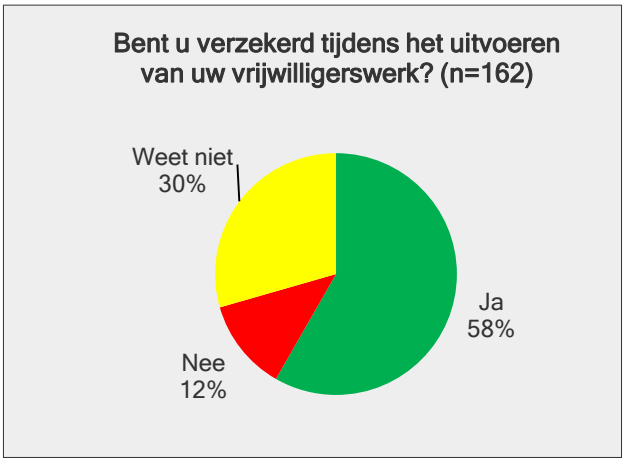

Figuur 5. Soort ondersteuning die respondenten krijgen bij het verrichten van hun vrijwilligerswerk

Informatie
Wat betreft informatie, zien we dat een derde deel van de ondervraagden niet weet waar hij/zij ondersteuning kan vinden voor het vinden of uitvoeren van passend vrijwilligerswerk. Verder heeft 30 % geen idee of ze verzekerd zijn tijdens hun werkzaamheden.

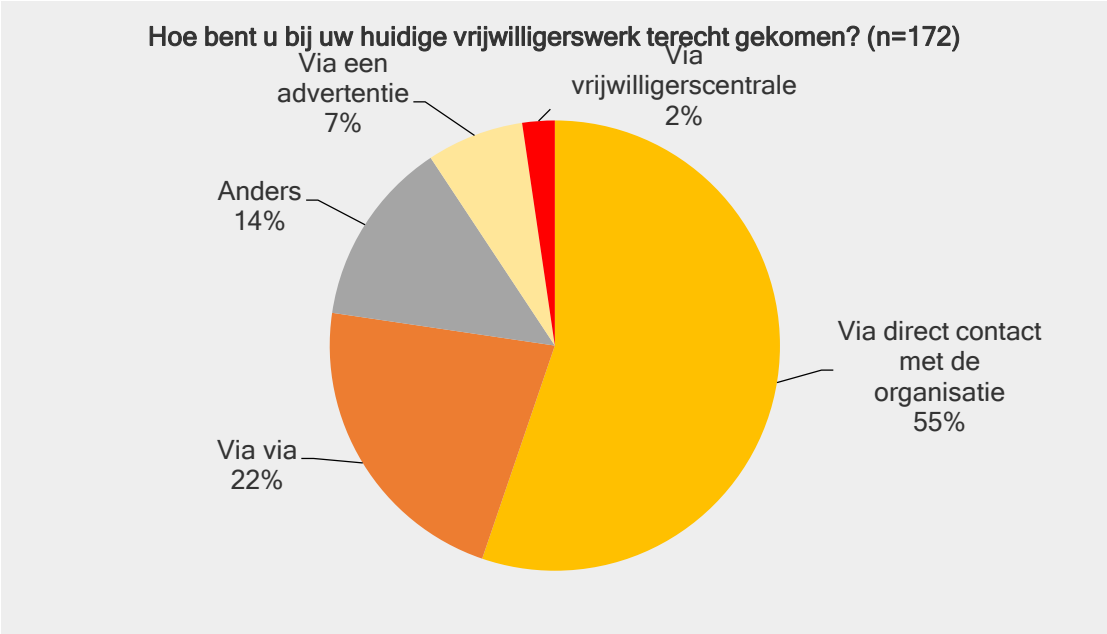

Figuur 6. Percentage respondenten die weet waar ondersteuning te bij vinden/uitvoeren van vrijwilligerswerk

Figuur 7. Percentage respondenten die verzekerd zijn tijdens vrijwilligerswerk

Hoe vinden vrijwilligers passend vrijwilligerswerk?
Vrijwilligers zijn hun werk vooral gestart via direct contact met de organisatie of via hun netwerken. Bijna geen van de ondervraagden zegt het huidige vrijwilligerswerk gevonden te hebben via een vrijwilligerscentrale.

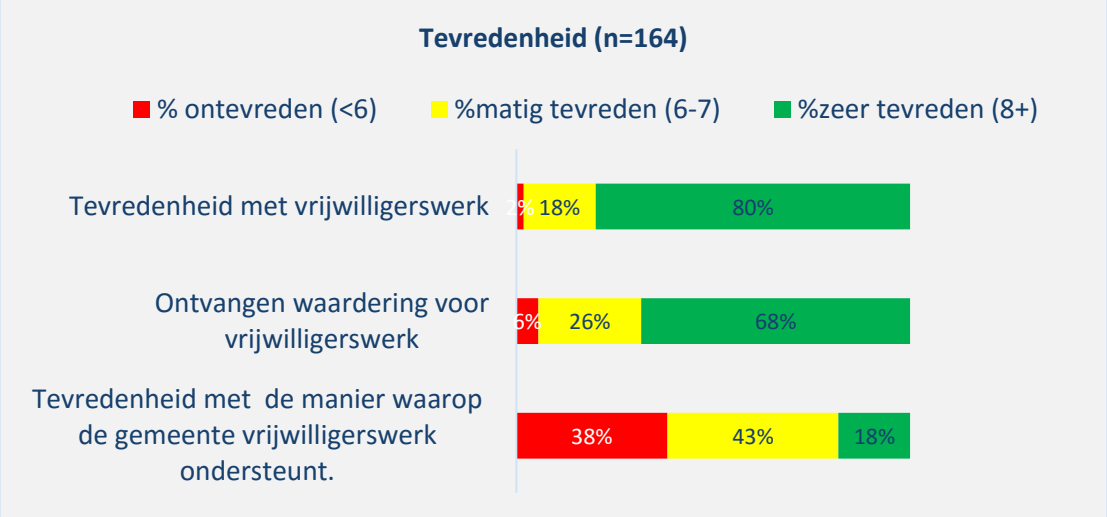
Figuur 8. Hoe respondenten bij hun vrijwilligerswerk terecht komen

Veruit de meeste respondenten die nooit via de vrijwilligerscentrale naar passend werk hebben gezocht, zeggen ook geen vrijwilligerswerk via de centrale te willen doen.

Figuur 9. Percentage respondenten die via vrijwilligerscentrale willen werken

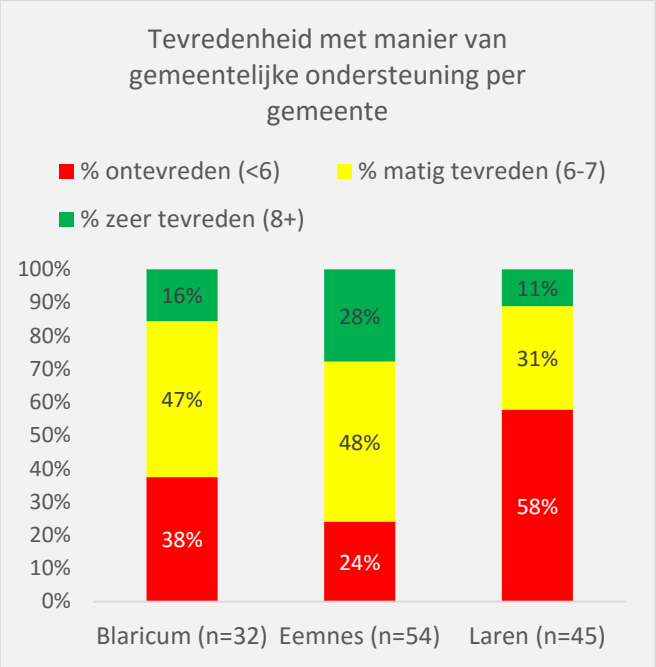
Hoe gaat het met de vrijwilligers?
Vrijwilligers zijn gemiddeld zeer tevreden met hun vrijwilligerswerk. Zij beoordelen dit met een gemiddeld rapportcijfer van 8,1. In Figuur 10 is te zien dat 80 % een rapportcijfer tussen de 8 en 10 geeft (zeer tevreden). Ook toont de overgrote meerderheid zich (zeer) gewaardeerd.

Figuur 10. Mate waarin respondenten tevreden zijn met hun vrijwilligerswerk, waardering en rol gemeente

Met de rol van de gemeente zijn de vrijwilligers duidelijk minder tevreden. Een derde deel van de vrijwilligers geeft de manier waarop de gemeente vrijwilligerswerk ondersteunt een rapportcijfer van 5 of lager (ontevreden).

Inzoomen op ontevredenheid
Figuur 11 laat een behoorlijke mate van ontevredenheid zien binnen elk van de drie gemeenten. Ook zien we duidelijke verschillen. Respondenten uit Eemnes zijn relatief positief over hun gemeente. In Laren is de ontevredenheid het hoogst (58%).

Figuur 11. Tevredenheid met rol gemeente per BEL-gemeente

Waarom ontevreden?
Aan respondenten is gevraagd waarom zij ontevreden zijn. Slechts enkelingen geven aan ontevreden te zijn door een negatieve ervaringen met de gemeente. Ontevreden respondenten dragen verreweg het vaakst aan dat zij “niets merken van de gemeente”. Dat ze niet zouden weten wat de gemeente doet op dit gebied. Tot slot geeft een enkeling aan onvoldoende terug te krijgen van de gemeente: “We leveren de gemeente als geheel veel op. Zowel materieel als immaterieel. Maar wat we ervoor terugkrijgen… “ . Of “Ik hoor nooit wat van de gemeente, alleen als ze je nodig hebben”.

Respondenten die wel (zeer) tevreden zijn noemen bijvoorbeeld een positieve ervaring met de gemeente of waardering voor de jaarlijkse vrijwilligersavond. Of geven meer algemeen aan, dat zij ervaren dat de gemeente aandacht en waardering laat merken richting vrijwilligers. Ook wordt de verzekering via de gemeente als positief benoemd.

Waardering
De waardering voor hun vrijwilligerswerk ontvangen respondenten in de eerste plaats van de organisatie waar zij voor werken, in tweede plaats van de mensen om hen heen, in derde plaats van de 'klanten'[7] die zij bedienen of helpen met het vrijwilligerswerk en in de laatste plaats van de gemeente. Dit laat figuur 12 duidelijk zien.

[7] 17% van de respondenten vinkte de categorie “anders, namelijk” aan en specificeerden dit bijna allemaal als “klanten”, Het is goed denkbaar dat deze categorie “klanten” hoger zou hebben gescoord als we deze optie vooraf hadden gegeven.

Figuur 12. Van wie respondenten waardering ervaren

Positieve en negatieve aspecten van vrijwilligerswerk
In lijn met de hoge mate van tevredenheid met het verrichten van vrijwilligerswerk, worden meer positieve dan negatieve aspecten van vrijwilligerswerk benoemd.

Positieve aspecten liggen verreweg het meest op het sociale vlak: het contact met anderen. Daarnaast wordt ook zinvol bezig zijn vaak benoemd: jezelf nuttig maken; iets te doen hebben; gebruik kunnen maken van je kennis en kunde; plezierig bezig zijn. Ook anderen helpen wordt veelvuldig als positief gewaardeerd. Sommigen leggen hierbij de nadruk op het helpen van anderen, anderen benadrukken de waardering die zij hiervoor terug krijgen als positief. Tot slot wordt meermalig genoemd dat het positief is om een bijdrage aan de maatschappij te leveren. Om te zorgen dat het verenigingsleven blijft bestaan bijvoorbeeld.

Negatieve aspecten hebben vooral betrekking op het beslag dat vrijwilligerswerk op je legt wat betreft tijd. Het is niet vrijblijvend en de verplichting hiervan wordt meermaals als negatief aspect benoemd. In een enkele toelichting hierop wordt gezegd dat je ervoor moet waken dat je niet overvraagd wordt. Verder worden negatieve sociale ervaringen benoemd. Het gaat dan met name om gebrek aan waardering en ondankbare reacties. Enkelen zien negatieve financiële aspecten aan het werk. Dat zij zelf alles moeten betalen zoals bijvoorbeeld reiskosten, koffie etc.. Ook wordt door enkelen benoemd dat zij last hebben van een dwarsliggende gemeenten (procedures) en dat beschikbare werk in de BEL-gemeenten niet passend is: hier onvoldoende eigen talenten in kwijt te kunnen. Tot slot wordt meerdere malen benoemd dat het meeste werk door een kleine vaste club wordt gedaan.

Hoe vrijwilligerswerk te behouden/verbeteren in de toekomst?
Als antwoord op bovengenoemde vraag geven respondenten het vaakst de suggestie een PR-campagne te starten om meer vrijwilligers te werven: communiceer de vraag naar (potentiële) vrijwilligers!

Verder wordt meermaals genoemd dat er nu onvoldoende vrijwilligerswerk is dat jongeren aanspreekt. Een respondent geeft aan vooral oudere vrijwilligers tegen te komen en wil juist met jongere leeftijdsgenoten werken.
Ook meer flexibel en meer vrijblijvende vormen van vrijwilligerswerk worden gesuggereerd. “Dat je er niet elke week aan vast zit”.
Tot slot geeft menig respondent aan te vinden dat er genoeg vrijwilligers zijn en niet de ervaring te hebben dat het moeite kost deze te vinden of te mobiliseren. Ook wordt meermaals gezegd dat het maximum aantal vrijwilligers al wel is bereikt. Dat het er niet in zou zitten dat nog meer mensen vrijwilligerswerk gaan doen.

Verenigingen en kerken

Hieronder beschrijven we bevindingen uit de interviews met de (sport)verenigingen en één van de kerken in de BEL-gemeenten . De gemeenten kennen een rijk verenigingsleven, dat gemakkelijk te vinden is in de digitale gemeentegidsen van de gemeenten. In bijlage II vindt u terug welke verenigingen zijn geïnterviewd. Tijdens de focusgroep-bijeenkomsten is het beeld op basis van deze interviews voorgelegd; de reacties hierop zijn verwerkt in de hieronder beschreven bevindingen.

Uit gesprekken met de verenigingen komt een aantal punten naar voren:

- De verenigingen die wij gesproken hebben, geven geen blijk van problemen in termen van een teruglopend ledenaantal. Voor de kerken is dit wel duidelijk een probleem.
- Er waren aanwijzingen dat een aantal verenigingen het moeilijk hebben om aan voldoende vrijwilligers te komen. Maar informatie uit interviews wijst er meer op dat het verenigingen lukt genoeg leden te behouden en vrijwilligers te mobiliseren. Op basis van de beschikbare informatie kunnen we hier geen eenduidige uitspraken over doen.
- We vinden weinig indicaties dat verenigingen in Laren en Blaricum samenwerken met de gemeente; de contacten betreffen vooral de jaarlijkse verantwoording of het rondkrijgen van bouwvergunningen. Hierbij geven de meeste geïnterviewden kritiek op de duur van procedures.
- Tijdens de focusgroep-bijeenkomst in Eemnes werden voorbeelden genoemd die aantonen dat er wel samenwerking tussen gemeenten en verenigingen is. Hier werd bijvoorbeeld de Fitness-test voor 60+’ers genoemd, die in de samenwerking tussen gemeenten en sportverenigingen is ontstaan.
- De geïnterviewde verenigingen geven aan dat zij bereid zijn een rol op zich te nemen in het voorveld. Zij zijn bereid in gesprek te gaan met gemeenten hierover. Deze gesprekken hebben nog niet plaatsgevonden.
    - We horen vooral bereidheid om een signalerende rol te spelen en eventueel aan inwoners informatie te verstrekken over de juiste loketten'.
    - Ook horen we voorbeelden van hoe verenigingen bepaalde zaken oppakken. Zo geeft een vereniging aan, dat zij meemaken dat mensen hun contributie niet kunnen betalen als gevolg van ontslag. Zij gaan dan in gesprek met deze mensen om hieruit te komen. Een andere organisatie die veel met jongeren werkt, geeft duidelijk te kennen dat zij geen getrainde hulpverleners zijn en deze rol ook niet willen.
    - Tot slot wordt geopperd dat het nodig is dat de gemeenten duidelijker laat horen, wat hun visie is achter alle veranderingen in het sociale domein.

- De rol van de kerken in de *civil society* is nog groot. Uit het interview met een van de kerken blijkt bij deze partij een meer actieve houding wat betreft het ondersteunen van de *civil society* dan bij verenigingen.
- Signalen die worden opgevangen in de kerkgemeenschap, worden niet alleen doorgegeven aan de gemeenten maar soms zelf opgepakt. Vooral bij oudere leden zijn mechanismen van sociale controle aanwezig. Hierdoor worden signalen opgevangen als het niet goed gaat met mensen. Hier wordt dan actief op gereageerd. Bijvoorbeeld door naar mensen toe te gaan om hen een helpende hand te bieden. Een voorbeeld wordt genoemd waarin een ondernemer goedkoop een ruimte werd aangeboden, zodat hij kon doorstarten en uit de financiële problemen kon komen.
- Ook is er bij de kerken een budget beschikbaar voor financiële ondersteuning van leden of voor urgente problemen (bijvoorbeeld vluchtelingen). Vanuit de 'parochiecharitas' van Parochie Sint Jan Goede Herder in Laren is jaarlijks zo'n 10.000 euro beschikbaar voor ondersteuning. Denk hierbij aan uitgaven nodig voor vervanging van een wasmachine bijvoorbeeld. Vroeger was dit uitsluitend voor leden bestemd, tegenwoordig wordt deze ondersteuning breder ingezet. Ook voor vluchtelingen bijvoorbeeld. Dit geld wordt 'blind' uitgereikt, zodat dorpsgenoten niet weten wie dit geld ontvangt en stigmatisering van ontvangers wordt voorkomen. Het Brinkhuis in Laren is mede mogelijk gemaakt door de Parochie Sint Jan Goede Herder Samen met de gemeente is een constructie uitgedacht om dit te financieren. Het gebouw heeft nu een belangrijke culturele en sociale functie in de Larense gemeenschap.
- De invloed van de kerken "is tanende". Het ledenaantal neemt af. Landelijk fuseren kerken om het teruggenomen ledenaantal en de verminderde middelen op te vangen.

Burgerinitiatieven en ondernemers

Burgerinitiatieven zijn niet gemakkelijk op te sporen. Via Versa Welzijn kwamen we een aantal initiatieven op het spoor. Bijvoorbeeld Blaricumse Buurtjes, Eemnes Bruist!, Taalcafé en de PC Helpdesk. Sommige van de initiatieven zijn begonnen vanuit professionele organisaties als Versa Welzijn. De PC Helpdesk is hier een voorbeeld van.

Met geld van de Rotaryclub en hulp van Versa Welzijn was er het idee om een internetcafé voor ouderen te beginnen. Als snel bleek de behoefte ergens anders te liggen en ontstond het idee van de PC Helpdesk. De meeste mensen hadden zelf wel een computer, maar konden hier niet altijd goed mee overweg. Via de vrijwilligerscentrale zijn vrijwilligers gevonden om dit initiatief uit te voeren en nu opereert het zelfstandig.
De PC Helpdesk zit momenteel elke ochtend in het Brinkhuis. Inwoners uit de gehele BEL komen er voor hulp. Hier zitten steeds drie vrijwilligers die ondersteuning bieden. Elke vrijwilliger (18 in totaal) werkt minstens een dagdeel per week. Jaarlijks komen er ongeveer 1.500 bezoekers bij de helpdesk.
Hoewel het initiatief niet 'spontaan' geïnitieerd is, functioneert het nu volledig zelfstandig. Er is geen direct contact met de gemeenten. Dit contact verloopt via Versa Welzijn, dat de PC Helpdesk ruimte biedt in het Brinkhuis. Ook contact met Versa Welzijn is beperkt tot formele zaken als jaarlijkse verantwoording van financiën en contractvernieuwing. Zelfs de coördinator voert zijn taken vrijwillig uit, terwijl dit toch een tijdsintensieve taak vormt.

Vrijwillig coördinatorschap
Als motivatie voor het verrichten van deze intensieve taak als coördinator geeft hij aan dat hij met zijn functie het zwarte gat opvult waarin je kunt vallen na je pensioen:
"Je wilt dan een functie vervullen die lijkt op het soort werk dat je eerder deed. Ik ben nu eenmaal een regelneef dus een dergelijke functie bevalt mij goed. Hier hoef ik niet voor betaald te worden, ik voel me hier fijn bij."
Waardering van de gemeenten blijkt volgens de coördinator uit de jaarlijkse contractverlenging; het feit dat zij gebruik kunnen blijven maken van de ruimte.

Verdringen versus aanvullen
Tegelijk ageert de coördinator tegen een overheid die steeds meer betaald werk aan vrijwilligers toedeelt. Dat fietsenmakers moeten concurreren met projecten die de gemeenten opzetten en waarbij vrijwilligers hetzelfde werk doen. Of dat professionals in de zorg hun baan verliezen doordat vrijwilligers hier taken overnemen.
Bij de PC Helpdesk bieden zij geen diensten aan die *concurreren* met commerciële diensten, maar diensten die hier op *aanvullen*. Zij zijn erop gericht ouderen te ondersteunen bij het bewegen op de digitale snelweg. Dit zijn diensten die commerciële partijen niet leveren. "Daarmee is het welzijnswerk."

Taalcafé
Een ander initiatief is het Taalcafé. In het Taalcafé treffen we anderstaligen en vrijwilligers aan die samen kerst vieren. De anderstaligen vinden hier wekelijks een uitstapje buiten hun huis en leren de Nederlandse taal. Ook dit initiatief maakt gebruik van een accommodatie via Versa Welzijn: het Larense muziekhuis.

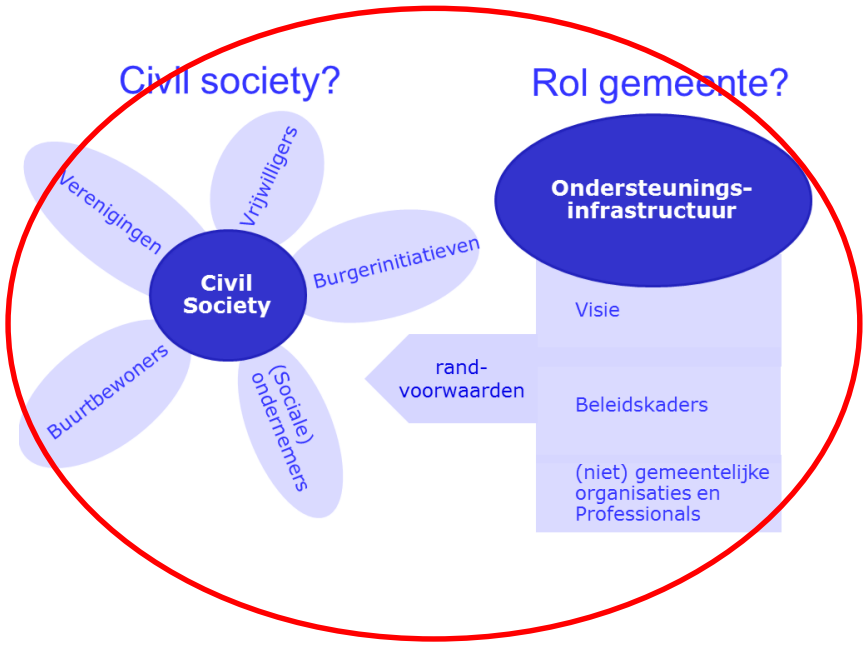
Behoeften rondom accommodatie
Geschikte accommodatie is de meest gehoorde behoefte tijdens onze interviews. Het gaat dan ofwel om (1) tijdelijk gebruik van een ruimte zoals bij het Taalcafé of de PC Helpdesk, ofwel om (2) stroomlijnen van procedures rondom het realiseren van een accommodatie (bouwvergunning etc.). Dit laatste horen we meer bij verenigingen.

Beperkte toegang voor nieuwe bewoners en jongeren
Als schaduwzijde van een sterk verankerd verenigingsleven werd de moeilijke aansluiting van (jongere) nieuwkomers in deze benoemd. In de vragenlijst wordt aangegeven dat vrijwilligerswerk voor jongeren minder aantrekkelijk is, omdat zij hier leeftijdgenoten missen. Tevens wordt het als negatief punt opgevoerd dat steeds dezelfde club mensen de boventoon voert.
In een interview met een vertegenwoordiger van de kerken wordt hier het volgende over gezegd: "*De groep actieve vrijwilligers van de kerk bestaat vooral uit ouderen die hun hele leven lang al bij de kerk betrokken zijn. Veelal ouderen, die al vanaf jonge leeftijd betrokken zijn. Jongeren doen meer incidenteel mee. De actieve ouderen voeren de boventoon.*"
De inzet en grote betrokkenheid van de oudere generatie, heeft als onbedoeld effect dat jongeren beperkte ruimte krijgen (en nemen) om een structurele rol te pakken in het vrijwilligerswerk. Door hun incidentele betrokkenheid bouwen de jongeren dus niet een binding en betrokkenheid op zoals de oudere generatie die heeft opgebouwd.

In hoeverre zijn er signalen dat er groepen inwoners 'buiten de boot vallen'?
Er zijn in het onderzoek geen signalen dat er groepen buiten de boot vallen. Vrijwilligers spelen een rol bij kwetsbare burgers. Zo zijn er vrijwilligers actief rond vluchtelingen, minima, ouderen/gehandicapten, mantelzorgers. Vooral vrijwilligers in zorginstellingen en/ of welzijnsinstellingen komen in contact met kwetsbare doelgroepen.
We horen in interviews vooral de zorg dat zich achter de voordeur zaken afspelen, die uit oogpunt van het preventieve voorveld opgepakt zouden moeten worden om erger te voorkomen. Denk aan stille armoede in grote huizen met een hoge WOZ-waarde, aan vechtscheidingen of huiselijk geweld.

Nog geen gebruik gemaakt van budgetten voor initiatiefnemers.
Voor burgerinitiatieven zijn door de BEL-gemeenten budgetten beschikbaar gesteld, maar deze zijn nog niet gebruikt. Tijdens de focusgroep-bijeenkomsten kwam naar voren dat deze potjes nog nauwelijks bekend zijn onder inwoners. Ook zijn er andere reden naar voren gekomen om geen aanspraak te maken op deze budgetten. Door een initiatiefnemer die wel op de hoogte was van deze potjes, werd hier om een andere reden geen gebruik van gemaakt: onafhankelijkheid ten opzichte van de overheid. Dit om vertrouwen bij inwoners te winnen en te behouden. Inwoners zouden namelijk bang zijn dat, als de overheid weet dat zij gebruik maken van informele ondersteuning via een burgerinitiatief, zij dan minder zorg kunnen krijgen "aan het WMO-loket".

4 Conclusies & Aanbevelingen

Hoofdvraag: Hoe ziet de civil society in de BEL-gemeenten eruit, welke rol speelt de gemeente hierin en hoe kan de gemeente de civil society versterken?

1. ***Rol gemeente: hoe ziet de ondersteuningsinfrastructuur eruit?***

- Welke rol wil de gemeente met betrekking tot de *civil society* spelen?
- Hoe wordt uitvoering gegeven aan deze visie?
- Welke gemeentelijke en niet-gemeentelijke '(semi-)professionele' instanties houden zich hiermee bezig?
- Hoe is de informatievoorziening op dit terrein vanuit de gemeente richting burgers georganiseerd?

2. ***Beeld civil society: hoe staat de civil society ervoor en hoe waarderen partijen de rol van de gemeente?***

- Hoe ziet de *civil society* eruit in de BEL-gemeenten en hoe staat deze ervoor?
- In hoeverre werken partijen samen met de gemeente en hoe wordt deze samenwerking ervaren en gewaardeerd door partijen?
- Welke verbeterpunten noemen partijen voor de rol die de gemeente speelt in het versterken van de *civil society*?
- In hoeverre zijn er signalen dat er groepen inwoners "buiten de boort vallen"?

3. ***Welke verbeterpunten komen er naar voren om de aansluiting tussen ondersteuningsinfrastructuur en civil society te vergroten?***

In dit afsluitende hoofdstuk worden de toegepaste onderzoeksmethoden beschreven. In paragraaf 4.2 worden de onderzoeksvragen beantwoord. In deze paragraaf worden ook de verbeterpunten die aan bod zijn gekomen voor een betere aansluiting tussen de *civil society*

en de ondersteuningsstructuur weergegeven (punt 3 in de vraagstelling). Tot slot worden in paragraaf 4.3 de aanbevelingen geformuleerd.

4.1 Onderzoeksmethoden

Variatie aan onderzoeksmethoden ingezet
In dit onderzoek is op basis van de resultaten die zijn behaald met een brede variatie aan onderzoeksmethoden, een beeld geschetst van de *civil society* in de BEL-gemeenten en hoe deze verder kan worden versterkt. Middels documentanalyse van beleidsstukken, diepte-interviews met betrokkenen, een online enquête onder vrijwilligers en participatieve observaties in de buurten, is dit beeld geschetst. Dit beeld, alsmede de belangrijkste bevindingen en aanbevelingen, zijn voorgelegd aan betrokkenen op focusgroep-bijeenkomsten in Blaricum, Eemnes en Laren. Aan de hand van de gesprekken die hier plaatsvonden, zijn aanbevelingen aangescherpt en zijn nog extra vrijwilligers benaderd om de online vragenlijst in te vullen.

4.2 Beantwoording van de onderzoeksvragen

1. Rol gemeenten: hoe ziet de ondersteuningsinfrastructuur eruit?

- **Welke rol willen de gemeenten met betrekking tot de *civil society* spelen?**
  De rol die de BEL-gemeenten willen spelen met betrekking tot de *civil society* is beschreven in een algemene visie, waarin het versterken van de *civil society* een van de voorwaarden is voor de beoogde transformatie van het sociaal domein. Duidelijk is dat de gemeentelijke overheid zich door bezuinigingen genoodzaakt voelt zich terug te trekken, door meer verantwoordelijkheden en taken bij de burgers en het "preventieve voorveld" neer te leggen. Het is de bedoeling dat inwoners meer zelfredzaam zijn en dat gemeentelijke ondersteuning pas aan de orde komt, als mensen het echt niet zelf of met hulp van hun (informele) netwerk kunnen redden. De bestuurders geven echter duidelijk aan, dat de gemeenten verantwoordelijk zijn en blijven. De gemeenten moeten ervoor zorgen dat inwoners die het echt nodig hebben, passende zorg[8] of ondersteuning krijgen. De uitdaging hierbij is om tijdig signalen op te vangen van kwetsbare inwoners die buiten de boot dreigen te vallen.

  Het preventieve voorveld wordt gezien als een verzameling van laagdrempelige activiteiten die niet door de overheid, maar door een welzijnsorganisatie en partijen uit de *civil society* worden georganiseerd. Een sterk preventief voorveld zorgt dat:
  - minder aanspraak gemaakt hoeft te worden op specialistische (dure) gemeentelijke maatwerkvoorzieningen en
  - signalen over inwoners die het niet redden zonder gemeentelijke ondersteuning, sneller opgepakt kunnen worden.

  Bestuurders geven aan dat het versterken van het preventieve voorveld prioriteit heeft. In het gemeentelijk beleid zijn hiertoe brede doelstellingen geformuleerd. Zij benoemen een *actieve* rol van de gemeente om het preventieve voorveld te versterken. Zij vinden

[8] De zorg valt buiten dit onderzoek, zie paragraaf 1.2.

het zaak te stimuleren zonder “over te nemen”. De genoemde doelstellingen betreffen stimulering van effectieve samenwerking binnen het preventieve voorveld, onder andere door inzet van sociale wijkteams, door effectief gebruik maken van beschikbare accommodaties en door stimuleren van inwonersinitiatieven door hiervoor budgetten beschikbaar te stellen. De genoemde doelen zijn nog niet verder uitgewerkt in toetsbare doelstellingen. In 2015 zou een brede consultatie plaats vinden om de doelstellingen aan te scherpen. Uit dit onderzoek is niet gebleken dat dit al is gebeurd.

In het onderzoek viel op dat alle drie de BEL-gemeenten aangeven dat het preventieve voorveld belangrijk is, maar dat zij lijken te verschillen in hoe dat voorveld ondersteund moet worden. Zo legt de gemeente Laren er meer dan de andere gemeenten nadruk op, dat de gemeente zich er zo min mogelijk mee moet bemoeien, omdat het ‘vanzelf’ en vanuit de samenleving zelf moet ontstaan.

- **Hoe wordt uitvoering gegeven aan deze visie?**
  Welke gemeentelijke en niet-gemeentelijke ‘(semi-)professionele’ instanties houden zich hiermee bezig?

  Momenteel wordt de *civil society* op de meest directe wijze ondersteund door Versa Welzijn: de enige partij van betaalde professionals binnen het preventieve voorveld. Zij biedt ondersteuning aan initiatieven van burgers, onder meer door hen ruimte ter beschikking te stellen, te ondersteunen bij het vinden van fondsen of netwerkpartners en door vraag en aanbod van vrijwilligers te matchen via een vrijwilligerscentrale.
  De drie sociale wijkteams in de BEL-gemeenten bevinden zich naar eigen zeggen nog in de opstartfase, gericht op het vergroten van de zichtbaarheid voor buurtbewoners en partijen. Derhalve spelen de sociale wijkteams op dit moment nog nauwelijks een rol in het versterken van de *civil society*. In de toekomst kunnen de teams een grotere rol spelen bij het informeren van inwoners, ondersteunen van initiatieven en signaleren en doorgeven van behoeften in de wijk.

  De budgetten die de gemeente beschikbaar heeft voor inwonersinitiatieven zijn vooralsnog ongebruikt. Inwoners zijn vaak niet op de hoogte van deze potjes. Ook werd door een initiatiefnemer genoemd dat burgers onafhankelijk willen blijven van de overheid. Burgers zouden bang zijn dat zij, door gebruik te maken van een burgerinitiatief voor informele ondersteuning, minder aanspraak op gemeentelijke voorzieningen maken.

- **Hoe is de informatievoorziening rondom de *civil society* vanuit de gemeente richting burgers georganiseerd?**

  Burgers krijgen hun informatie voornamelijk via de huis-aan-huisbladen “Hei en Wei” in Blaricum, “de Rotonde” in Eemnes en “Het Larens Journaal” in Laren, de gemeentelijke website(s) en via het sociaal wijkteam. Er zijn geen expliciete doelstellingen geformuleerd om informatie over het versterken van de *civil society* te communiceren aan inwoners of verenigingen. Bestuurders hebben ieder hun eigen manier gevonden om te communiceren met inwoners en om ‘voeling’ te houden met wat er lokaal speelt.

2. Beeld van de *civil society*: hoe staat de *civil society* ervoor en hoe waarderen partijen de rol van de gemeenten?

- **Hoe ziet de *civil society* in de BEL-gemeenten eruit en hoe staat deze ervoor?**

  De BEL-gemeenten behoeven geen 'revolutie' om hun *civil society* te versterken.
  Uit het onderzoek komt een overwegend positief beeld naar voren. De gemeenten hebben een rijk verenigingsleven, waar het goed mee lijkt te gaan. Uit het onderzoek blijkt een aantal bloeiende initiatieven en er is geen gebrek aan activiteiten voor jong en oud. Verder zijn er aanwijzingen gevonden dat ook ondernemers een steentje bijdragen aan een sterkere *civil society*. De geïnterviewde vrijwilligers zijn tevreden met hun bezigheden en voelen zich gewaardeerd. Dit betreft met name de groep vrijwilligers met oudere leeftijd. Alleen met de kerken gaat het minder goed door een afnemend ledenaantal; daarmee neemt de invloed van een belangrijke partij in het preventieve voorveld af.

- **In hoeverre wordt er samengewerkt met de gemeenten en hoe wordt deze samenwerking ervaren en gewaardeerd door partijen?**

  Verenigingen op afstand
  Tijdens de focusgroep-bijeenkomst in Eemnes zijn er verschillende voorbeelden genoemd van samenwerking tussen de gemeente en verenigingen. De deelnemers ervaren deze samenwerking als positief. In Laren en Blaricum betreffen de contacten tussen gemeente en verenigingen vooral de jaarlijkse verantwoording of vergunningen, er is minder sprake van samenwerking. Verenigingen bewegen zich op afstand en de gemeente heeft hen (nog) niet benaderd om te praten over hun mogelijke rol in het versterken van de *civil society*. Dit terwijl ze hiertoe wel bereid lijken en hen een belangrijke rol wordt toegedicht in het preventieve voorveld.

  Deel vrijwilligers ontevreden over rol gemeente
  Een substantieel deel van de geïnterviewde vrijwilligers is ontevreden over de rol van de gemeente. Hoewel deze ontevredenheid minder door vrijwilligers uit Eemnes is geuit, is er een relatief groot aantal vrijwilligers die een onvoldoende geven aan de manier waarop de gemeente het vrijwilligerswerk ondersteunt. De oorzaak van deze ontevredenheid vloeit niet zozeer voort uit negatieve ervaringen met de gemeente, maar lijkt vooral veroorzaakt doordat vrijwilligers "niets merken" van de gemeente en vaak niet weten wat de gemeente doet in deze. Ook zien we dat vrijwilligers beperkt geïnformeerd zijn over bijvoorbeeld de vrijwilligersverzekering en andere ondersteuningsvoorzieningen.

  Faciliteren nodig
  Via het welzijnswerk zijn we positieve voorbeelden van samenwerking tussen de gemeente en burgerinitiatieven tegengekomen; we hebben voorbeelden gezien van initiatieven die met een duwtje in de rug zelfstandig opereren en als zodanig de *civil society* versterkt hebben. Bijna alle initiatieven hebben op enig moment ondersteuning nodig gehad. Ofwel in de opstartfase, ofwel om uit te breiden. Dit duidt erop dat de *civil society* vooralsnog niet vanzelf tot stand komt en om actieve ondersteuning van de gemeente vraagt.

- **In hoeverre zijn er signalen dat er groepen inwoners 'buiten de boot vallen'?**

  Het onderzoek geeft geen concrete aanwijzingen dat er groepen buiten de boot vallen. Wel wordt meermaals de zorg geuit dat bepaalde problematieken niet gezien worden, dat zich achter de voordeur zorgwekkende zaken afspelen die niet worden opgepikt. Stille armoede bijvoorbeeld, of eenzaamheid of huiselijk geweld.

3. Welke verbeterpunten komen er naar voren om de aansluiting tussen ondersteuningsinfrastructuur en *civil society* te vergroten?

1. Beleid nader uitwerken met maatschappelijke partners en inwoners
In de Lokale Keuzenota zijn brede doelstellingen geformuleerd ten aanzien van het versterken van de *civil society*. Hierbij is opgetekend dat deze doelstellingen in de loop van 2015 nog nader zouden worden besproken met maatschappelijke partners en inwoners en aan de hand daarvan verder zouden worden uitgewerkt en aangescherpt. Dit is nog niet gebeurd, maar lijkt wel nodig om tot een concretere invulling van de gemeentelijke ondersteuningsinfrastructuur en de rol die de gemeente hierin heeft te komen en om hierover meer duidelijkheid te kunnen bieden aan partijen en inwoners.

2. Communicatie over gemeentelijke ondersteuning verbeteren
Zowel verenigingen als vrijwilligers vragen expliciet om een verbeterde communicatie van de gemeente. Er is vraag naar een duidelijke visie en doelstellingen van de gemeente op alle veranderingen en meer inzicht in wat de gemeente doet op het gebied van de *civil society*. De relatief hoge mate van ontevredenheid onder vrijwilligers vraagt om een nader gesprek tussen vrijwilligers en de gemeente om deze ontevredenheid te duiden en mogelijk weg te nemen. Uit de enquête komt naar voren dat de ontevredenheid niet lijkt te stoelen op negatieve ervaringen maar op het feit dat vrijwilligers ‘niks merken van de gemeente’. Het beter in banen leiden van informatie richting inwoners is daarmee een belangrijk verbeterpunt. Om inwoners van nodige informatie te voorzien en om te laten zien wat de gemeente allemaal doet en om vrijwilligers en burgerinitiatieven te ondersteunen. Als voorbeeld wordt het budget voor inwonersinitiatieven genoemd: de gemeente zal hier meer over moeten communiceren, zodat inwoners en initiatiefnemers van het bestaan van deze middelen weten.

3. Inzicht geven in wat nodig is om initiatieven te faciliteren
In beleidstukken wordt een *actieve* rol van de gemeente beoogd om het preventieve voorveld te versterken. Ook duiden bevindingen erop dat burgerinitiatieven op enig moment ondersteuning nodig hebben om goed van de grond te komen. De *civil society* wordt niet vanzelf sterker. Om de doelen die de gemeente stelt voor de ondersteuning van de *civil society* verder aan te scherpen kan een “kijkje in de keuken” van de werkzaamheden van een welzijnsinstelling uitkomst bieden. Want met de omslag naar ‘zorgen dat‘ zouden welzijnsinstellingen zich als het ware zo onzichtbaar mogelijk moeten maken. Het dienen immers de bewoners te zijn die “zelf” initiatief nemen en die zelf zorgen dat “het lukt”. De tijd en moeite die medewerkers van een welzijnsinstelling hierin stoppen is vaak niet zichtbaar. Van een afstandje kan het dan ten onrechte lijken dat het allemaal vanzelf gaat. En dat werk verricht door vrijwilligers “gratis” is. Aan de ene kant is dit gunstig: inwoners ervaren zo de nodige eigenaarschap over hun initiatief en zullen eerder geneigd zijn initiatief

te nemen. Aan de andere kant is dit niet handig als de gemeente een realistische begroting en afspraken met de welzijnsinstelling wil maken met betrekking tot het versterken van de *civil society*. Ook voor raadsleden zou een kijkje in de keuken uitkomst kunnen bieden om zo te zien wat er in de praktijk nodig is om de *civil society* te laten bloeien. Het is aan de welzijnsinstelling om duidelijker voor het voetlicht te brengen welke inspanningen zij verricht om burgerinitiatieven en vrijwilligerswerk te ondersteunen.

4. Meer samenwerken met verenigingen
De gemeenten zouden verenigingen actiever kunnen benaderen om met elkaar in gesprek te gaan over hun mogelijke rol in het versterken van het preventieve voorveld. Ook zouden gemeenten en verenigingen hierin meer kunnen samenwerken. Uit het onderzoek blijkt dat verenigingen bereid zijn om hierover in gesprek te gaan met de gemeente over hun rol in het versterken van de *civil society* en het preventieve voorveld. Dit betreft vooral een signalerende rol, maar wellicht is er meer mogelijk. Hier liggen ook kansen om meer handen en voeten te geven aan in beleidsdocumenten geformuleerde doelstellingen.

4.3 Aanbevelingen

In deze paragraaf hebben we concrete aanbevelingen voor de gemeenten geformuleerd op basis van de bevindingen uit paragraaf 4.2.

1. Zorg voor aanscherping doelstellingen

Gemeenteraden: laat de brede doelstellingen uit de Lokale Keuzenota Sociaal Domein om het preventieve voorveld te versterken, uitwerken tot concrete, toetsbare en gemeente-specifieke doelstellingen en stel deze doelstellingen vast op een door de raad te bepalen termijn.

Dat het er positief uitziet in de BEL-gemeenten, betekent niet dat partijen rustig kunnen afwachten tot de *civil society* vanzelf tot stand komt. De gemeente is verantwoordelijk voor het scheppen van deze randvoorwaarden. Door het beleid verder aan te scherpen, samen met het preventieve voorveld, kan de gemeente de *civil society* gericht versterken.

Per gemeente kunnen brede consultaties gehouden worden met alle betrokken partijen: WMO-raden, verenigingen, inwoners en maatschappelijke instellingen. Op deze manier kunnen de gemeenten met de partijen die betrokken zijn bij het preventieve voorveld overleggen over hun wensen en de mogelijkheden van de gemeenten, om te komen tot concrete beleidsvoorstellen om de *civil society* te versterken. Eventueel kunnen raadsleden en/of een raadsbrede werkgroep bij dit proces betrokken worden. Daarmee kan de kaderstellende rol van de raden concreet en inhoudelijk vorm gegeven worden. De concrete doelen kunnen per gemeente verschillen, daar de *civil society* per gemeente verschilt en wellicht per gemeente anders gestimuleerd en ondersteund zal moeten worden.

2. Actief samenwerken aan de *civil society*

Colleges: zorg ervoor dat de spelers in de *civil society* (verenigingen, burgerinitiatieven, kerken, etc.) actief benaderd blijven worden voor gesprekken over hun behoeften en wensen en werk met deze partijen samen om de *civil society* vorm te geven.

Gemeenten noch de partijen in het vrijwilligersveld kunnen alleen de *civil society* draaiende houden. Gemeenten zijn verantwoordelijk voor de, met een moeilijk woord, ondersteuningsinfrastructuur voor vrijwilligerswerk. Dat wil zeggen, gemeenten moeten een goede structuur neerleggen waarop de *civil society* verder kan bouwen. Soms is een beginzetje nodig, soms een langduriger ondersteuning voor initiatieven. Vanuit het preventieve voorveld moeten de signalen komen hoe en waarop zij het best ondersteund kunnen worden. De partijen in dat voorveld hebben aangegeven bereid te zijn hierover in gesprek te willen gaan en blijven met de gemeenten.

3. Communiceer duidelijker over de rol van de gemeente in de *civil society*

Colleges: zie erop toe dat de communicatie vanuit de gemeenten naar vrijwilligers en verenigingen over de visie en doelstellingen ten aanzien van de *civil society* verbetert.

De gemeenten zullen duidelijker aan inwoners moeten communiceren wat hun rol is en welke ondersteuning zij bieden aan vrijwilligers en initiatieven. Bijvoorbeeld: is er geld/ middelen voor initiatieven van inwoners of verenigingen en zijn er accommodaties beschikbaar, welke procedures zijn er? En, last but not least, wat de gemeenten van de partijen in de *civil society* verwachten.

4.Zorg voor een lijst met burgerinitiatieven

Colleges: zorg ervoor dat er bekendheid wordt gegeven aan burgerinitiatieven, bijvoorbeeld door er een lijst van bij te houden en deze te plaatsen op de gemeentelijke websites en door hierover regelmatig in de lokale media te publiceren.

Door meer bekendheid te geven aan burgerinitiatieven kan de gemeente ervoor zorgen dat meer inwoners gebruikmaken van deze initiatieven. En dat initiatieven elkaar weten te vinden voor eventuele samenwerking of om ervaringen uit te werken.

Bijlage I. Bestudeerde documenten

Blaricum	**Eemnes**	**Laren**
Lokale Keuzenota Sociale Domein 2015-2018 (BEL)		
Verordeningen sociaal domein 2015 – I Sociaal domein		
Verordeningen sociaal domein 2015 – II WMO		
Verordeningen sociaal domein 2015– III Jeugdhulp	Verordeningen sociaal domein 2015 – III Jeugdhulp	Verordeningen sociaal domein 2015 – III Jeugdhulp
/	Transitienota Jeugd Eemnes 2015	/
	Besluitenlijst raad 27okt14 Eemnes	Besluitenlijst raad 29okt14 Laren
Notulen raad 14okt2014 Blaricum		Notulen raad 29okt14 Laren
Reglement vrijwilligers comité Blaricum	Sport en vrijwilligersprijs Eemnes	Reglement vrijwilligers comité Laren
Beleidsregels	Beleidsregels	Beleidsregels
Informatiegids Versa Welzijn 2015-2016 BEL-gemeenten		
Digitale gemeentegids	Digitale gemeentegids	Digitale gemeentegids
http://www.maatschappelijkezakenhbel.nl		
Website vrijwilligerscentrale		

Bijlage II. Geïnterviewde personen

Een op een geïnterviewde	*Functie en Organisatie*
B.H.E. Lüken	Wethouder Blaricum
J. den Dunnen	Wethouder Eemnes
L. C. van der Pols	Wethouder Laren
T. de Jong	Beleidsmedewerker MO; BEL Combinatie
S. Bakker – van der Kraats	Medewerker Versa Welzijn
J. Hospers	Medewerker Versa Welzijn
A. Otjes	Regio Manager Versa Welzijn
J. Kroon	Coördinator PC helpdesk
J. Lanphen	Initiator Blaricumse Buurtjes
R. Dijkstra	Bestuurslid Stad en Lande Ruiters
M. Vos	Vice-voorzitter RKParochie St Jan - Goede Herder, Laren Kerk
C. Schamhart	Medewerker Hobbitstee, basisschool Eemnes
J. Gijzel	Bestuurslid Scouting Maggy Lekeux

Aanwezigen bij focusgroepenbijeenkomsten in Blaricum, Eemnes en Laren

Naam	*Functie en Organisatie*
Blaricum	
Jan Heybroek	Vrijwilliger/bestuurder dorpshuis Blaercom
Margot Cornelis	Vrijwilliger divers o.a. tennis
Lyoba Kukupessy	Vrijwilliger Kledingbank
Martin Hippler	Vrijwilliger/bestuurslid voetbal bvv ‘31
Marja Korevaar	Vrijwilliger handbal en school
Cees van den Brink	Vrijwilliger handbal en brandweer
Dick den Besten	Stichting bejaarden en Ziekenomroep in het Gooi e.0 - Bezig
Ad Otjes	Regio manager Versa Welzijn
Bea Kukupessy-Rokebrand	DBP
Ineke Breet	DBP
Rene Kemperman	DBP

Carin Francken	D66
Ben Lüken	Wethouder
Tosca de Jong	Beleidsmedewerker MO
Tineke de Jonge	Rekenkamercommissie BEL
Janny Schreiber	Rekenkamercommissie BEL
Tjerk Kamann	Moderator - onderzoeker Radar Advies
Eemnes	
Marian Springer	Vrijwilliger divers o.a. bibliotheek
Eline Lemstra	Vrijwilliger divers o.a. bibliotheek
Jan Delfgou	Vrijwilliger divers
Peter van Hofslot	Vrijwilliger Eemnesser IJsclub
Henny Snel,	Vrijwilliger Pax Christie Kinderhulp
Mark van Raaijen,	Vrijwilliger gymnastiekvereniging
Susan Bakker – van der Kraats	Versa Welzijn
Andries Schilt	Raadslid CDA
Henk Zunnebeld	Raadslid VVD
Jan den Dunnen	Wethouder
Tosca de Jong	Beleidsmedewerker MO
Etienne Lemmens	Rekenkamercommissie BEL
Tineke de Jonge	Rekenkamercommissie BEL
Janny Schreiber	Rekenkamercommissie BEL
Tjerk Kamann	Moderator - onderzoeker Radar Advies
Bob de Levita	Onderzoeker Radar Advies
Laren	
Berry Pronk	Vrijwilliger tennis
Ron Roetman	Vrijwilliger comité sportraad
Irma Staphorst	Stichting vier het Leven
Janny Hospers	Versa Welzijn
Peter Calis	Larens Behoud
Wim van der Zwaan	Larens Behoud
Ernst Wortel	Larens Behoud

Ben den Boer	
Noud Bijvoet	D66
Ellen van Dorst-Brakel	Commissielid D66
Jim Juffermans,	Steunfractie D66
Yvonne Berghorst	Steunfractie D66
Leen van der Pols	Wethouder
Tosca de Jong	Beleidsmedewerker MO
Etienne Lemmens	Rekenkamercommissie BEL
Janny Schreiber	Rekenkamercommissie BEL
Tjerk Kamann	Moderator - onderzoeker Radar Advies

Bijlage III. De online vragenlijst

1. In welke gemeente doet u vrijwilligerswerk? (meerdere antwoorden mogelijk)
2. Voor wat voor soort organisatie of vereniging doet u vrijwilligerswerk?(meerdere antwoorden mogelijk)
3. Wat is de naam van de organisatie of vereniging waarvoor u vrijwilligerswerk doet?(u kunt meerdere organisaties invullen)
4. Wat houdt uw vrijwilligerswerk in? Wat zijn uw werkzaamheden?
5. Hoeveel uur per week doet u gemiddeld vrijwilligerswerk?(graag naar boven afronden)
6. Hoeveel jaar doet u dit vrijwilligerswerk al?(graag naar boven afronden)
7. Hoe bent u bij uw huidige vrijwilligerswerk terecht gekomen?
8. Heeft u ooit naar vrijwilligerswerk gezocht door u in te schrijven bij een vrijwilligerscentrale?
9. Zou u via een vrijwilligerscentrale vrijwilligerswerk willen doen?
10. Wat vindt u de meest positieve aspecten van uw vrijwilligerswerk?
11. Wat vindt u de meest negatieve aspecten van uw vrijwilligerswerk?
12. Hoe tevreden bent u over het algemeen met uw vrijwilligerswerk?(beoordeel door een rapportcijfer aan te klikken a.u.b.)
13. Bent u verzekerd tijdens het uitvoeren van uw vrijwilligerswerk?
14. Ontvangt u een onkostenvergoeding vVeroor uw vrijwilligerswerk?
15. Weet u waar u ondersteuning kunt krijgen bij het vinden of uitvoeren van vrijwilligerswerk?
16. Waaruit bestaat de ondersteuning die u krijgt? (meerdere antwoorden mogelijk)
17. Wie of welke organisatie(s) of vereniging(en) ondersteunen u bij uw vrijwilligerswerk?
18. Hoe tevreden bent u over de begeleiding en ondersteuning bij uw vrijwilligerswerk(beoordeel door een rapportcijfer aan te klikken a.u.b.)
19. Hoeveel waardering ervaart u voor uw vrijwilligerswerk?
20. Van wie ervaart u waardering voor uw vrijwilligerswerk?(meerdere antwoorden mogelijk)
21. Hoe tevreden bent u over de manier waarop uw gemeente vrijwilligerswerk ondersteunt?(beoordeel door een rapportcijfer aan te klikken a.u.b.)
22. Waarom bent u tevreden of ontevreden met de manier waarop de gemeente vrijwilligerswerk ondersteunt?
23. Wat is er volgens u nodig om ervoor te zorgen dat genoeg mensen vrijwilligerswerk doen in uw gemeente?
24. Ik ben een man/ vrouw?
25. Hoe oud bent u? (leeftijd in jaren - graag naar boven afronden)
26. In welke gemeente woont u?
27. Hoe lang woont u al in deze gemeente?(aantal jaren - naar boven afgerond)
28. Wat is uw hoogst voltooide opleiding?

29. Wat is uw woonsituatie?
30. Heeft u inwonende (minderjarige) kinderen?
31. Welke werksituatie past het beste bij u?
32. Heeft u in de afgelopen 12 maanden last gehad van een chronische aandoening of handicap?

Bijlage IV. Verenigingen die de online vragenlijst hebben doorgestuurd naar hun achterban

Organisatie	***aantal vrijwilligers benaderd via email***
Stichting Vier het leven	23
Parkinson Vereniging	1
Blaricum	
Els Poolman Simons	1
Dag van het werkpaard	130
Kledingbank	17
Katholieke Basisschool Bernardus	20
De Blaercom	4
Stichting Boekweitakker	5
Hei en Wei	12
Eemnes	
Historische kring Eemnes	60
Stichting Feestcomité Eemnes	15
Goois Openluchttheater	3
Het Spookbos	1
Laren	
Vrijwilligerscentrale Versa	207
Singer Laren	70
De Smashers	70
Protestantse gemeente Laren/Eemnes	20
Wandelvierdaagse het Gooi	47
Totaal aantal vrijwilligers benaderd	*706*